

Tiina Sirén

HEHKUTUKSESTA HUOLEEN

Vuosien 2000–2018 Pisa-tutkimustulosten lehtikirjoittelu
Helsingin Sanomissa tulosten julkistamisen yhteydessä

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Aineopintojen tutkielma
Lokakuu 2023

TIIVISTELMÄ

Tiina Sirén: Hehkutuksesta huoleen – Vuosien 2000–2018 Pisa-tutkimustulosten lehtikirjoittelu Helsingin Sanomissa tulosten julkistamisen yhteydessä
Aineopintojen tutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma: kandidaattiseminaari ja kandidaatintutkielma
Lokakuu 2023

Tarkastelen aineopintojen tutkielmassani Helsingin Sanomat-lehden lehtikirjoittelua Pisa-tutkimustulosten julkistamisen yhteydessä. Pisa on OECD-maiden kansainvälinen arviointiohjelma, joka mittaa kolmen vuoden välein osallistujamaiden 15-vuotiaiden oppilaiden osaamista matematiikassa, luonnontieteissä ja lukutaidossa. Tärkein tutkimuskysymykseni on, mitä lehdessä kirjoitettiin vuosien 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018 Pisa-tuloksista niiden julkistamisen yhteydessä. Tutkin myös, miten kirjoittelu mahdollisesti muuttui tutkimustulosten heikkenemisen myötä. Aineiston analyysimenetelmänäni käytin laadullista sisällönanalyysiä, jonka avulla pyrin saamaan tutkimastani ilmiöstä, eli Pisa-tutkimustuloksiin liittyvästä lehtikirjoittelusta, tiivistetyn yleiskuvan. Etsin tutkimusongelmani kannalta keskeiset aiheet teemoittelun avulla aineistostani. Esitän teemoittelun yhteydessä myös sitaatteja lehtikirjoituksista havaintojeni tueksi.

Tulosten yhteydessä kirjoituksissa on nostettu esille Suomen koulutusjärjestelmän vahvuuksia ja haasteita. Opettajat, opettajankoulutus, opetusmenetelmät ja Suomen peruskoulujärjestelmä nostettiin hyvien tulosten taustalla oleviksi tekijöiksi. Lehtikirjoituksissa kiinnitettiin huomiota myös suomalaisten opettajien arvostukseen ja autonomiaan opetuksen suhteen. Koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen, sukupuolten väliset erot lukutaidossa, huippuosaaajien määrän vähyys ja koulun suhtautuminen lahjakkaisiin oppilaisiin herättivät keskustelua. Kirjoituksissa kyseenalaistettiin Pisa-tutkimus sen merkittävyyden ja luotettavuuden näkökulmasta, ja koulutusleikkaukset herättivät kritiikkiä.

Vuonna 2013 Suomen tulokset Pisa-tutkimuksessa kääntyivät laskuun. Oppimistulosten lasku herätti laajaa huolta lehtikirjoituksissa. Huomio kiinnittyi erityisesti tulosten heikentymiseen ja niiden taustatekijöihin. Syitä tulosten laskulle olivat kirjoitusten mukaan peruskouluun ja oppimiseen liittyvät tekijät, koulutusleikkaukset ja yhteiskunnan muuttuneet arvot. Kirjoituksissa esiteltiin kehitysehdotuksina erilaisten oppilaiden lähtötasojen huomioiminen, opiskelumotivaation tukeminen, koulutuksen resurssien lisääminen ja perustaitojen vahvistaminen. Teknologian käyttö ja ruutu-aika olivat kirjoituksissa ristiriitaisia aiheita osan pitäessä niitä syinä oppimistulosten laskulle. Pisa-tutkimusta kritisoitiin siitä, että se mittaa vain pientä osaa perusopetuksessa opettavista asioista ja luo tarpeetonta kilpailua maiden välille.

Avainsanat: Pisa-tutkimus, lehtikirjoittelu, peruskoulu, oppimistulokset

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Tutkimuksen toteutus.....	3
2.1	Tutkimuskysymykset.....	3
2.2	Aikaisempi tutkimus.....	3
2.3	Tutkimusaineisto.....	5
2.4	Tutkimusmenetelmä.....	6
3	Pisa-tutkimus.....	7
4	Pisa-tutkimustulosten lehtikirjoittelu.....	9
4.1	Pisa-huippuvuodet 2000–2009.....	10
4.2	Vuosien 2012–2018 lehtikirjoittelu ja laskeva trendi.....	20
5	Johtopäätökset ja tutkimuksen luotettavuus.....	28
	Lähteet ja kirjallisuus.....	30
	I Lehdistö.....	30
	II Tutkimuskirjallisuus.....	31

1 Johdanto

Vuonna 2000 Suomi osallistui ensimmäisen kerran tuolloin vielä varsin tuntemattoman Pisa-ohjelman tutkimukseen. Ohjelma on taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n (Organization for Economic Cooperation and Development) jäsenmaiden yhteishanke, jolla saadaan tietoa kolmen vuoden välein siihen osallistuvien maiden koulutuksen tilasta ja tasosta. Osallistujamaiden tulokset vertaillaan kansainvälisesti ja tulokset julkistetaan tutkimusta seuraavana vuonna. Ennen tulosten julkaisua vuonna 2001 Suomessa käytiin keskustelua peruskoulun tilasta ja oppilaiden osaamisesta: erityisesti alueelliset ja sukupuolten väliset tasoerot sekä kiinnostus matematiikan ja luonnontieteiden opiskeluun sekä lukemiseen huolettivat. Kun tulokset julkistettiin, kävi ilmi, että suomalaisten 15-vuotiaiden nuorten lukutaito on paitsi kansainvälisesti erittäin korkeatasoista myös osallistujamaiden paras.¹ Pisa-saavutus nousi pääuutiseksi lehdissä ja muissa tiedotusvälineissä. Suomi nousi hetkessä epävarmuudesta koulutuksen ihmemaaksi, ja tulokset hivelivät kansallista itsetuntoa. Heikommin pärjänneissä osallistujamaissa tulokset aiheuttivat erilaisia reaktioita. Esimerkiksi Saksassa ensimmäisen tutkimuksen tulokset aiheuttivat maassa niin sanotun ”Pisa-shokin”, jonka myötä koulutusjärjestelmää kehitettiin eri tavoin.²

Suomi on vuoden 2000 jälkeen ollut mukana jokaisessa Pisa-tutkimuksessa. Tutkimustulokset ja Suomen sijoitus kansainvälisessä vertailussa ovat nykyään keskeisessä osassa koulutuksen ympärillä käytävää keskustelua: Pisa on tullut osaksi suomalaisten arkipuhetta. Yksi syy tutkimuksen tunnettavuuteen on sen saama tila eri tiedotusvälineissä. Alkuvuosina näkyvyys oli laajaa lehdistössä ja televisiossa, sittemmin näiden rinnalle on noussut myös sosiaalinen media eri verkkoviestintäympäristöineen. Alun Pisa-menestys on vaihtunut vähitellen jälleen huoleen peruskoulun tilasta, sillä vaikka suomalaisnuorten osaaminen on huipputasolla, oppilaiden väliset erot ovat kasvaneet.³ Koulutuksen tasa-arvon varmistaminen on yksi perusopetuksen ohjausjärjestelmän eli perusopetuslain ja -asetuksen, valtioneuvoston asetusten, valtakunnallisen ja paikallisen opetussuunnitelman ja siihen perustuvien lukuvuosisuunnitelmien, keskeisimpiä päämääriä.⁴ Keskustelu peruskoululaisten osaamisesta on hyvin ajankohtainen aihe, ja huoli näkyy myös

¹ Kupari et al. 2001, 10.

² OECD, *Germany's PISA Shock – The Programme for International Student Assessment (PISA) helped guide Germany's government with key education reforms*, <https://www.oecd.org/about/impact/germany-pisa-shock.htm> (luettu 2.9.2023).

³ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, *PISA 18 ensituloksia - Suomi parhaiden joukossa*.

⁴ Opetushallitus 2014, *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*, 9.

esimerkiksi nykyisessä hallitusohjelmassa, jossa on otettu tavoitteeksi oppilaiden osaamistason vahvistaminen.⁵

Viimeisin tutkimus siirtyi koronapandemian vuoksi vuodelle 2022 ja sen tulokset julkaistaan kuluvan vuoden lopussa. On varmaa, että tulokset herättävät laajaa keskustelua edellisten vuosien tapaan. Tutkimuksessa on mukana ensimmäistä kertaa oppilaita, joiden peruskoulupolkuun kuuluu myös pitkä etäopetusjakso pandemia-aikana. Lisäksi tutkimuksessa on Opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden yliotos, jolla pyritään saamaan riittävän suuri aineisto heidän oppimistuloksistaan tilastollisen analyysin ja johtopäätöksien tekemiseen.⁶

⁵ Valtioneuvosto 2023, *Vahva ja välittävä Suomi - Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma* 20.6.2023, 81.

⁶ Jyväskylän yliopisto 2022, *PISA 2022*, <https://ktl.jyu.fi/fi/pisa/pisa2022> (luettu 3.9.2023).

2 Tutkimuksen toteutus

2.1 Tutkimuskysymykset

Tarkastelen aineopintojen tutkielmassani Helsingin Sanomat-lehden lehtikirjoittelua Pisa-tutkimustulosten julkistamisen yhteydessä. Tärkein tutkimuskysymykseni on, mitä lehdessä kirjoitettiin vuosien 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018 Pisa-tuloksista niiden julkistamisen yhteydessä. Tutkin myös, miten kirjoittelu mahdollisesti muuttui tutkimustulosten heikkenemisen myötä. Tutkimukseni käsittää kaikki tähän mennessä julkaistuihin Pisa-tutkimuksiin liittyvät lehtikirjoitukset Helsingin Sanomissa julkistamisen yhteydessä. Näin tutkimus kattaa tulokset alun huippuvuosista aina viimeisimpään julkaistuun tutkimukseen, jossa oppimistulokset olivat kääntyneet laskuun edeltäjiensä tapaan.

Pisa-tutkimus on aiheena ajankohtainen, sillä kuluvan vuoden joulukuussa julkistetaan uusimman matemaattisia taitoja mittaavan tutkimuksen tulokset. Suomi oli ensimmäisissä Pisa-tutkimuksissa kärkimaita, sittemmin osaaminen on heikentynyt. Oppimistulosten heikentyminen nostetaan esille myös Opetus- ja kulttuuriministeriön tammikuussa julkaisemassa Sivistyskatsauksessa, jossa kuvataan Suomen koulutus- ja kulttuurisektorin kehitystä viime vuosikymmenten ajalta. Katsauksesta käy ilmi, että 1990-luvulta alkaen oppimistulokset ovat heikentyneet, alalle annettu julkinen rahoitus laskenut ja suomalaisten koulutustason nousu pysähtynyt.⁷ Sivistyskatsauksen julkistuksen jälkeen käytiin paljon julkista keskustelua oppimistuloksista ja syistä laskuun, minkä yhteydessä Pisa-tuloksetkin nostettiin esille. Koulutus ja etenkin Suomen peruskoulun nykytila olivat myös keskeisiä teemoja kevään eduskuntavaaleissa sekä nykyisen hallitusohjelman koulutuspoliittisena tavoitteena on perusopetuksen vahvistaminen.

2.2 Aikaisempi tutkimus

Pisa-ohjelmasta itsessään on tehty aiempia tutkimuksia ja tieteellisiä julkaisuja etenkin kasvatustieteissä. Tutkimuskohteina ovat olleet esimerkiksi tutkimustuloksiin johtaneet tekijät ja osaamisessa tapahtuneiden muutosten taustalla olevat syyt. Tutkimuksen ensitulokset ja pääraportit ovat myös tieteellisiä julkaisuja ja olen käyttänyt niitä oman tutkimukseni lähdemateriaalina. Lisäksi muun muassa Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos on julkaissut tuloksia täydentäviä

⁷ Kalenius 2023, 15.

selvityksiä esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten nuorten osaamisesta ja ongelmanratkaisutaidosta.⁸ Pisa-tutkimuksessa kerätty data on avoimessa käytössä ja sitä on hyödynnetty kasvatustieteiden ohella myös muiden tieteenalojen tutkimuksessa.

Historian oppiaineessa ei ole aiemmin tutkittu Pisa-tutkimustuloksiin liittyvää lehtikirjoittelua Suomessa pitkällä aikavälillä. Sen sijaan poliittisen historian oppiaineessa on tutkittu Pisa-tutkimukseen liittyvää kirjoittelua kahdella erilaisella rajauksella pro gradu -tutkielmissa. Nina Saari on tutkinut lehtikirjoittelua omasta tutkimuksestani poiketen useamman lehden ja lyhyemmän aikavälin otannalla tutkielmassaan ”Suomalainen ihme: Pisa-tutkimus pohjoismaisessa lehdistössä 2004–2005”. Saari tarkasteli tutkimuksessaan Pohjoismaissa käytyä Pisa-keskustelua ja erityisesti syitä Suomen menestykselle. Tutkimuksen mukaan suomalaisesta peruskoulusta kirjoitettiin pääosin positiivisesti ja menestyksen syiksi nostettiin etenkin suomalaisen luokkatilanteen rauhallisuus, opetusmenetelmät, suomalaiset opettajat ja opettajankoulutus sekä maahanmuuttajien suhteellisen pieni osuus väestöstä. Lehdissä ei esitetty tieteellistä pohjaa kaikille syille, sama pätee myös omaan tutkimukseeni.⁹ Riina Elviira Hyökki taas tutki pro gradu -työssään aiemmin mainittua Saksan ”Pisa-shokkia” ja opettajien ensituloksista saksalaisen opettajajärjestön jäsenlehdessä käydyn keskustelun pohjalta aatehistorian ja poliittisen analyysin näkökulmista. Tutkimuksesta käy ilmi, että Pisa-tuloksiin suhtauduttiin hyvin kriittittömästi ja niitä pidettiin suoraan tuloksellisen tai epäonnistuneen koulutuspolitiikan indikaattorina.¹⁰

Suomessa on tehty myös muiden tieteenalojen tutkielmia ja artikkeleita Pisa-tutkimukseen liittyvästä lehtikirjoittelusta. Esimerkiksi Kirsi Lounelan pro gradu ”Finnish Lessons or Fairy Tales? Finnish Education Policies Reform in The British Printed Media Education Reform Discussion in 2015–2020” Intercultural Communication-maisteriohjelmassa käsittelee Suomen koulutuspoliittisten ja koulutukseen liittyvien valintojen esiintymistä Pisa-tutkimusta koskevassa uutisoinnissa brittiläisessä lehdistössä, jossa Suomi nostettiin koulutuksen mahtimaaksi.¹¹ Hänen lisäkseen sosiologi Marjaana Rautalin on tutkinut artikkelissaan ”Pisa and the criticism of Finnish education: justifications used in the national media debate” kriittistä keskustelua Suomen koulutuksesta kirjoitetussa mediassa Pisa:n huippuvuosina ja sen jälkeen.¹²

⁸ Harju-Luukkainen et al. 2014, 8.

⁹ Saari 2006, 2, 63–65.

¹⁰ Hyökki 2018, 2–6, 16, 96.

¹¹ Lounela 2022, 46.

¹² Rautalin 2018, 2–3.

Kansainvälisellä tutkimuskentällä Pisa-tutkimus on suosittu aihe. Monet osallistujamaat ovat muun muassa Suomen tapaan analysoineet tarkemmin omia tuloksiaan ja etsineet tutkimustuloksia selittäviä tekijöitä.

2.3 Tutkimusaineisto

Pisa-tutkimuksesta on uutisoitu paljon eri tiedotusvälineissä. Käsittelen omassa tutkimuksessani aiheeseen liittyvää sanomalehtikirjottelua, sillä sanomalehtiä lukee Kansallisen Mediatutkimuksen (KMT) vuoden 2023 mittauksen mukaan 96 prosenttia 15 vuotta täyttäneistä suomalaista ja tavoittavat 91–97 prosenttia eri-ikäisistä henkilöistä.¹³ Sanomalehti on tutkitusti suomalaisten yleissivistyksen kannalta tärkein media ja sillä on merkittävä vaikutus yhteiskunnalliseen keskusteluun.¹⁴ Pisa-tutkimuksen tulokset julkaistaan kaikissa osallistujamaissa samanaikaisesti tutkimusvuoden jälkeisen vuoden joulukuussa. Tutkimusaineistonani ovat vuosien 2001, 2004, 2007, 2010, 2013, 2016 ja 2019 Helsingin Sanomat-lehdet, joista olen kerännyt Pisa-tutkimustulosten julkaisuun liittyvät lehtikirjoitukset. Aikarajaus kattaa kaikki tähän mennessä julkaistut Pisa-tutkimustulokset ja niihin liittyvät lehtikirjoitukset. Tutkimuksessa ovat mukana kaikki juttutyypit eli uutiset, taustajutut, selostukset, reportaasit, haastattelut, pääkirjoitukset ja pakinat, joissa käsiteltiin tavalla tai toisella Pisa-tutkimustuloksia.¹⁵ Juttutyypien lisäksi tutkimusaineistossa on mukana myös aiheeseen liittyvät mielipidekirjoitukset ja kommentit. Olen jättänyt tutkimukseni ulkopuolelle kaupunki- ja erikoislehdet.

Helsingin Sanomien valinta perustuu siihen, että se on levikiltään suurin sanomalehti Suomessa ja valtakunnallisesti tunnetuin. Helsingin Sanomia pidetään luotettavana ja lehti kertoo verkkosivuillaan journalisminsa olevan sitoutumatonta ja moniarvoista sekä noudattavansa hyvää journalistista tapaa eli sananvapauden vastuullista käyttöä joukkoviestimissä.¹⁶ KMT:n vuoden 2022 mittauksen mukaan Helsingin Sanomien painettu ja sähköinen sanomalehti tavoittaa lähes kaksi miljoonaa lukijaa viikossa.¹⁷

¹³ Uutismedian liitto 2023, *Sanomalehdet tavoittavat miltei kaikki suomalaiset*, <https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/sanomalehdet-tavoittavat-miltei-kaikki-suomalaiset/> (luettu 26.9.2023).

¹⁴ Uutismedian liitto 2017, *Sanomalehdet yleissivistyksen kannalta tärkein media*, <https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/sanomalehdet-yleissivistyksen-kannalta-tarkein-media/> (luettu 26.9.2023).

¹⁵ Juttutyypit Pietilän (2008) mukaan, 41.

¹⁶ Julkisen sanan neuvosto 2014, *Journalistin ohjeet*, <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/> (luettu 3.9.2023).

¹⁷ MediaAuditFinland 2022, *KMT 2022 lehtien lukijamäärät*.

Tutkimusaineistoni oli sähköisessä muodossa digitaalisina näköislehtinä uusimpien lehtien osalta ja varhaisemmat Pisa-tutkimustuloksiin liittyvät lehtikirjoitukset keräsin lehtien mikrofilmeiltä. Helsingin Sanomien lehdet olivat mikrofilmeinä vuosien 2001–2010 osalta ja vuodesta 2013 eteenpäin tutkin lehtikirjoittelua digilehdistä. Pisa-tutkimustulokset on julkaistu lehdissä joko marraskuun lopulla tai joulukuussa. Olen kerännyt jokaisen vuoden Pisa-tutkimustuloksiin liittyvät lehtikirjoitukset aina julkistamispäivästä julkaisuvuoden vuodenvaihteeseen asti.

2.4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni on laadullinen historiantutkimus, jossa tarkastelen tutkimani ilmiön eli Pisa-tutkimustuloksiin liittyvän lehtikirjoittelun historiallista ilmenemistä valitsemallani aikavälillä. Teen keräämästäni sanomalehtiaineistosta tulkintoja ja havaintoja sekä rakennan kuvaa menneisyydestä tekemieni valintojen kautta.¹⁸

Aineiston analyysimenetelmänäni käytin laadullista sisällönanalyysiä, jonka avulla pyrin saamaan tutkimastani ilmiöstä eli Pisa-tutkimustuloksiin liittyvästä lehtikirjoittelusta, tiivistetyn yleiskuvan.¹⁹ Rajaan analyysini tutkimustulosten julkaisun jälkeen vuoden vaihteeseen asti ilmestyneet lehdet, joista keräsin Pisa-tutkimusaiheiset lehtikirjoitukset. Perehdyn tutkimuksessani erityisesti siihen, mitä asioita lehtikirjoituksissa käsitellään. Keräsin sanomalehtiaineistosta tutkimustuloksia koskevat kirjoitukset niiden julkistamisen jälkeen ja rajasin muut työni ulkopuolelle. Aluksi järjestin aineistoni luokittelemalla lehtikirjoitukset julkaisuvuoden mukaan. Koska tavoitteenani on löytää Pisa-tutkimuksen julkaisuun liittyvästä lehtikirjoittelusta keskeisiä yhteisiä usein esiintyviä aiheita, etsin tutkimusongelmani kannalta keskeiset aiheet teemoittelun avulla aineistostani. Esitän teemoittelun yhteydessä myös sitaatteja lehtikirjoituksista havaintojeni tueksi.²⁰ Käyttämässäni menetelmässä on myös piirteitä historiallisesta analyysistä, sillä luon menneisyydestä kokonaiskuvan ja kuvaan tapahtumia niin, miten ne todellisuudessa tapahtuivat.²¹ Kuvailen tutkimusaineistoa myös havainnollistaen taulukoilla lehtikirjoitusten lukumäärää eri vuosina.

¹⁸ Kalela 2015, 49.

¹⁹ Sarajärvi & Tuomi 2018, 77.

²⁰ Mt, 69.

²¹ Mt, 77.

3 Pisa-tutkimus

Pisa-tutkimus (Programme for International Students Assessment) on yleisesti tunnettu tapa mitata oppilaiden osaamista. Pisa on taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n (Organization for Economic Cooperation and Development) jäsenmaiden tutkimusohjelma, mikä tuottaa tietoa 15-vuotiaiden nuorten osaamisesta matematiikassa, luonnontieteissä ja lukutaidossa joka kolmas vuosi. Kukin näistä on tutkimuksen pääalueena vuorotellen. Koulutuksen tilaa mitataan tutkimalla esimerkiksi oppimistuloksia, tulevaisuuden taitojen hallintaa, opiskeluasenteita ja tutkimuksen oppilaiden sosioekonomista taustaa.²² Pisa-tutkimuksen päätavoitteena on tuottaa tietoa osallistujamaiden koulutuksen vahvuuksista ja heikkouksista, mutta usein julkisessa keskustelussa nostetaan esille erityisesti tulosten pohjalta tehty maiden välinen vertailu ja Suomen sijoitus siinä. Pitkäjänteinen tutkimustyö on tuottanut tietoa oppimisesta jo miltei kahden vuosikymmenen ajalta, ja toistuvien pääalueiden tulokset ovat etenkin maakohtaisesti tarkasteltuna arvokasta dataa. Tutkimustuloksia hyödynnetäänkin Suomessa ja muissa osallistujamaissa koulutuksen suunnittelussa, opetuksen kehittämisessä ja koulutuspoliittisessa päätöksenteossa valtakunnallisesti sekä paikallistasolla.²³

Ensimmäinen tutkimus tehtiin vuonna 2000 ja viimeisin tutkimus toteutettiin vuonna 2022. Suomi on osallistunut näistä jokaiseen. Osallistujamaiden määrä on kasvanut: vuonna 2003 tutkimukseen osallistui 32 maata ja vuonna 2022 arviolta yli 85, joista suuri osa on myös OECD:n ulkopuolelta. Pisa-tutkimuksen kansallinen keskus Suomessa on Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos, joka on toteuttanut tutkimuksia myös muiden korkeakoulujen yhteenliittymien toimesta. Tutkittavat valitaan satunnaisotannalla. Viimeisimpiin tutkimuksiin on osallistunut Suomesta yli 200 koulua ja enimmillään noin 10 000 oppilasta. Tutkimustulosten pohjalta voidaan tarkastella oppimiseroja esimerkiksi maantieteellisten suuralueiden, sukupuolten, kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten sekä yleisopetuksen ja tukea saavien oppilaiden välillä.²⁴

²² Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, *PISA 18 ensituloksia - Suomi parhaiden joukossa*.

²³ Jyväskylän yliopisto 2023, *TIMSS - Kansainvälinen matematiikan ja luonnontieteiden osaamisen arviointitutkimus*. <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/timss> (luettu 4.10.2023).

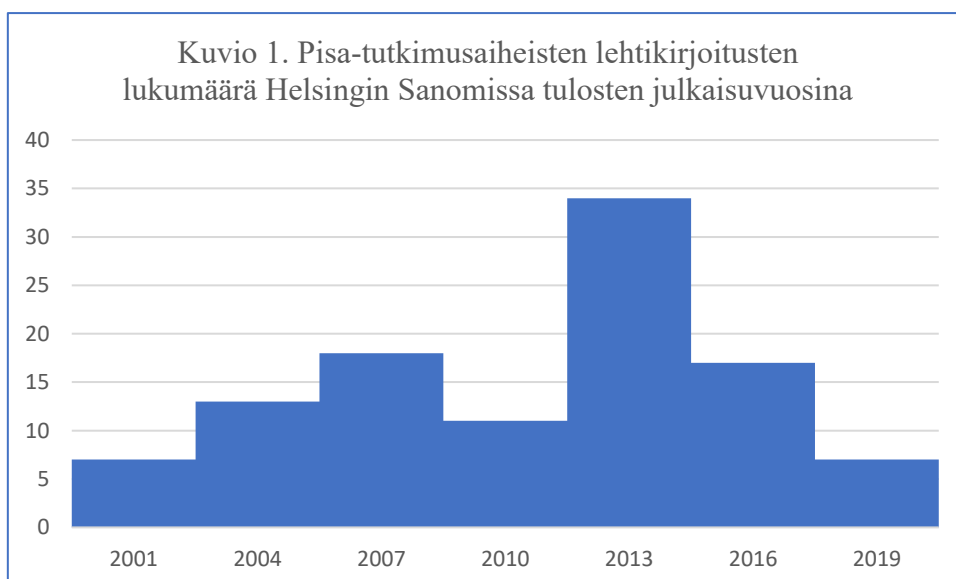
²⁴ Mt.

Suomalaisten oppilaiden osaaminen on ollut vuosien 2000–2018 Pisa-tutkimuksissa korkeatasoista ja Suomi on sijoittunut usein muiden OECD-maiden pisteiden keskiarvoa paremmin. Tämän myötä Suomi on saanut laajaa kansainvälistä huomiota, ja koulutusvienti tullut kasvavaa liiketoimintaa. Korkeatasoisesta osaamisesta huolimatta tulosten trendi on laskeva, mikä on havaittavissa sekä matematiikan, luonnontieteiden että lukutaidon tuloksissa.

4 Pisa-tutkimustulosten lehtikirjoittelu

Tarkastelen tutkimuksessani Helsingin Sanomien (HS) vuosien 2000–2018 Pisa-tutkimustuloksia koskevaa lehtikirjoittelua. Olen analysoinut aineistoni vuosittain, mutta välttääkseni luettelomaista esitystä, olen niputtanut ne kahdeksi joukoksi, joiden lehtikirjoituksia käsittelen nimeämäni teemojen kautta. Analysoin aluksi ensimmäisessä joukossa huipputuloksia koskevat lehtikirjoitukset, jolloin Suomen Pisa-tulokset olivat tutkimuksen kärkeä ja selkeää laskua ei ollut havaittavissa. Toinen joukko käsittelee myöhempien tutkimustulosten lehtikirjoituksia alkaen vuodesta 2012, jonka olen määritellyt käännekohtaksi matematiikan tulosten notkahdettua. Tuon havaintoni lehtikirjoittelusta esille lainausten tukemana.

Pisa-aiheisia lehtikirjoituksia oli tutkimustulosten julkaisun yhteydessä yhteensä 107. Kirjoittelu lisääntyi menestysvuosien myötä, kunnes se saavutti huippunsa vuonna 2013 pistemäärien laskiessa. Pisa-tutkimustuloksia käsittelevien kirjoitusten määrä väheni kahden viimeisen tutkimuksen julkaisun yhteydessä. Syynä voi olla esimerkiksi se, että kirjoittelu koulutuksen tilasta ei painotu enää tutkimustulosten julkaisun yhteyteen, vaan aiheesta käydään julkista keskustelua ympäri vuoden. Kirjoitusmäärästä ei voi kuitenkaan tehdä suoria johtopäätöksiä, sillä kirjoitusten määrään vaikuttaa tulosten heikentymisen lisäksi moni muukin asia. Esimerkiksi vuonna 2004 Aasian tsunamionnettomuus tapaninpäivänä keskitti lehtikirjoittelu syystä aiheen ympärille ja vuonna 2019 taas tulosten julkaisun yhteydessä merkittäviä palstatilaa vieviä uutisia olivat Sanna Marinin valinta pääministeriksi sekä Syyrian Al-Holin pakolaisleirillä olevien suomalaislasten mahdollinen kotiuttaminen.

Tarkastelin lisäksi mielipidekirjoitusten määrää tulosten julkaisuvuosina. Luokittelin tutkimuksessani mielipidekirjoituksiksi kaikki lehden Mielipide-osiossa julkaistut kirjoitukset sekä vastineet. Aineistosta on havaittavissa mielipidekirjoitusten määrän nousu etenkin Pisa 2006-tutkimuksen huippupisteiden yhteydessä ja toinen lukijoita puhututtanut vuosi oli 2013, jolloin matematiikan tulokset kääntyivät laskuun Pisa 2012-tutkimuksessa. Määristä ei voi tehdä suoria päätelmiä, mutta tulokset viittaavat siihen, että erilaiset käännekohtat tuloksissa herättivät keskustelua.

4.1 Pisa-huippuvuodet 2000–2009

Huipputuloksia

Vuosina 2001–2010, jolloin julkaistiin vuosien 2000–2009 Pisa-tutkimustulokset, lehtikirjoittelussa tuotiin vahvasti esille Suomen saamat hyvät tulokset. Tutkimusta edelsi aika, jolloin Suomessa vallitsi huoli peruskoulusta ja lasten sekä nuorten taitotasosta erityisesti 1990-luvun laman jälkeen. Vuonna 2000 ensimmäisessä Pisa-tutkimuksessa pääpainoalueena oli lukutaito. Tulokset yllättivät suomalaiset positiivisesti: tutkimustulosten mukaan suomalaisnuorten lukutaito oli osallistujamaiden paras ja muihin verrattuna merkittävästi parempi. Myös lukutaito oli tasa-arvoista sekä luonnontieteen ja matematiikan osaaminen oli korkealaatuista.²⁵ Nämä asiat nostettiin esille ensimmäisissä Pisa-tuloksia käsitelleissä lehtikirjoituksissa, joita ei ollut vielä kovinkaan

²⁵ Kupari et al. 2001, 6, 18.

huomattavaa määrää. Kirjoitusten yhteydessä tuotiin lisäksi esille yleistietoa Pisa-tutkimuksesta, joka ei vielä tuolloin ollut tunnettu.

Suomalaiset koululaiset loistivat 32 maan lukijatutkimuksessa [...] Erot suomalaisoppilaitten välillä ovat poikkeuksellisen pienet. [...] Suomalaisten peruskoulun päättäjien lukutaito on OECD-maiden paras. Myös matematiikassa ja luonnontieteissä Suomi on aivan kärkimaita. (HS 5.12.2001).

Sama linja jatkui vuonna 2004, jolloin julkistettiin vuoden 2003 Pisa-tulokset, tällöin päähuomio oli matematiikan osaamisessa. Vaikka hyviä tuloksia uskallettiin jo odottaa, oli sijoitus vielä korkeampi: suomalaisnuorten osaaminen oli jälleen huipputasoa ja matematiikan suorituspistemäärä oli tutkimuksen paras.²⁶ Hyvien tulosten jatkuessa lehtikirjoitusten määrä kasvoi ja suomalaisnuorten osaaminen nostettiin myös pääkirjoitukseksi. Pääkirjoitus on lehden yleinen kannanotto ajankohtaiseen kysymykseen tai se voi argumentoida mielipidettä, jonka lukijan toivotaan omaksuvan.²⁷ Pääkirjoitukseksi (PK) nostetaan usein päivänpolttava tai keskeinen aihe, jollaiseksi Pisa 2003-tutkimuksen tulokset on lehden toimituksessa koettu.

Suomalaiset ovat saaneet jo moneen kertaan yllättyä iloisesti, kun peruskoulun kasvatit ovat osoittaneet erinomaisia taitoja kansainvälisissä vertailuissa. [...] Suomalaisnuorten hyvää menestystä lukutaidossa uskallettiin jo odottaa, mutta saavutukset tutkimuksen pääkohteena olleessa matematiikassa yllättivät tutkijatkin. [...] Odottamattoman erinomainen tulos on peruskoulun ja viime vuosina kohennetun matematiikan opetuksen riemuvoitto, josta koko kansa voi olla vilpittömän iloinen. [...] Oppilaiden sosioekonominen tausta vaikuttaa matematiikan oppimistuloksiin kaikissa maissa, mutta Suomessa kotiolojen vaikutus jäi muita OECD-maita vähäisemmäksi. Myös heikkojen osaajien osuus oli kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen pieni kaikilla osa-alueilla. (HS 8.12.2004 PK).

Vuoden 2006 Pisa-tutkimuksen pääpaino oli luonnontieteissä, jonka lisäksi tutkittiin aiempien tutkimusten tapaan lukutaitoa sekä matemaattista osaamista. Suomalaisoppilaiden osaaminen oli luonnontieteen osalta maailman parasta ja Suomen pistemäärä oli korkein saavutettu tulos mittaushistorian aikana. Sen lisäksi suomalaiset säilyttivät huipputasonsa lukutaidossa ja matematiikassa.²⁸ Vuonna 2007 lehtikirjoituksissa näkyikin taas edellisen mittausvuoden uutisoinnin tapaan hyvien tulosten korostaminen ja Pisa-aiheeseen liittyvien lehtikirjoitusten lisääntynyt lukumäärä. Tässä vaiheessa Suomi oli saanut maailmaltakin positiivista huomiota Pisa-sijoitustensa johdosta ja kouluissa kävi vierailijoita eri maista tutustumassa suomalaiseen peruskouluun ja

²⁶ Kupari & Välijärvi 2005, 15.

²⁷ Pietilä 2008, 76.

²⁸ Opetusministeriö 2023, *TIMSS - Kansainvälinen matematiikan ja luonnontieteiden osaamisen arviointitutkimus*. <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/timss> (luettu 4.10.2023).

opetukseen. Hyviä tuloksia käsiteltiin aiempia vuosia laajemmin myös yleisönosaston mielipidekirjoituksissa (MPK).

Uskomatonta, että meillä Suomessa osataan! Nautitaan nyt kerrankin me synkkä kansa tästä ekana olemisesta. (HS 10.12.2007 Suomalainen – ja ylpeä siitä MPK).

Itävallassa kommentoitiin suomalaisten lasten ja nuorten hyvää lukutaitoa sillä, että Suomessa on niin kylmä ja pimeä talvi ja huonot televisio-ohjelmat ettei lapsilla ole muuta tekemistä kuin lukea. (HS 10.12.2007 Kansalainen MPK).

Vaikka suomalaisnuoret saavuttivat vuoden 2009 Pisa-tutkimuksessa jälleen huippupisteet, tulosten alleviivaaminen ei jatkunut lehdessä aiempien vuosien tapaan, vaan kirjoitukset käsitelivät muita teemoja. Neljännen tutkimuksen pääalueena oli vuoden 2000 tutkimuksen tapaan lukutaito, joten tuloksia saatettiin nyt verrata yhdeksän vuoden takaisin tutkimustuloksiin. Huoli oppimistuloksista alkoi jälleen herätä, sillä esimerkiksi Pisa:n ensituloksia käsittelevässä julkaisussa nostettiin esille heikot lukijat, joita oli 8 %. Vaikka määrä on kansainvälisesti vähän, se tarkoittaa käytännössä tuhansia nuoria, joiden heikko lukutaito vaikuttaa miltei jokaisella elämän osa-alueella.²⁹

Syitä Pisa-menestykselle

Vuosina 2001–2010 Pisa-menestykselle esitettiin lehtikirjoituksissa useita eri syitä ja niitä käsiteltiin laajalti etenkin kahta ensimmäistä tutkimusta koskevassa kirjoittelussa. Tällöin Suomi saavutti maineen koulutuksen mallimaana ja siitä haluttiin pitää kiinni menestyksen syitä etsimällä. Erityisesti suomalaiset opettajat, opettajankoulutus, opetusmenetelmät ja -välineet sekä Suomen peruskoulujärjestelmä nostettiin hyvien tulosten taustatekijöiksi. Kirjoituksissa opettajia kuvailtiin ahkeriksi, ammatillisesti päteviksi ja työhönsä sitoutuneiksi kasvattajiksi. Myös arvostus opettajan ammattia kohtaan nousee esille eli ammattia pidetään yleisesti yhteiskunnallisesti merkityksellisenä esimerkiksi maan tulevaisuuden näkökulmasta. Arvostus nostetaan esille etenkin mielipidekirjoituksissa.

Kiitos kuuluu myös hyvälle opettajankoulutukselle ja ammatissaan ahkeroilville opettajille. (HS 13.12.2001 MPK).

Suomessa on lisäksi opettajan työ ollut korkeammalle arvostettu kuin muualla Euroopassa, Pohjoismaiden ulkopuolella. Siksi Suomessa opettajiksi valikoituu yleensä kyvykästä väkeä. (HS 27.12.2001 MPK).

Suomessa opettajalla on autonomia eli mahdollisuus tehdä yksilöllisiä opetukseen liittyviä ratkaisuja opetussuunnitelmien rajaamia reunaehtoja noudattaen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi vapautta valita

²⁹ Arffman et al. 2010, 7.

sopivat opetusmenetelmät ja työkalut kunkin oppilasryhmän mukaan. Autonomia mainittiin lehtikirjoituksissa Pisa-menestyksen taustalla olevina positiivisina tekijöinä laadukkaan opetusmateriaalin ohella. Kirjoituksissa viitattiin myös Suomen huipputulosten uutisointiin maailmalla ja sen myötä syntyneeseen kiinnostukseen suomalaisia opettajia kohtaan ja maineeseen koulutuksen mallimaana.

Suomessa vaikuttaa vanhana hyvänä perinteenä se, että opettajat ja koulut ovat kasvatustyössään suhteellisen itsenäisiä. [...] Opettajalla on vapaus käyttää mitä menetelmiä hän parhaaksi katsoo, toisin kuin monissa muissa maissa. Opettajalla on siten pelivaraa toimia luovalla tavalla, innostua työstään ja sitoutua työhönsä. (HS 27.12.2001 MPK).

Aamulehti: Opettajankoulutus on Suomessa pidempi ja vaativampi kuin monissa muissa maissa. Siihen on myös valikoitunut erittäin hyviä oppilaita, joiden paljon puhuttu naisemmyys ei näytä millään tavalla haittaavan korkeatasoista opetustyötä kouluissa. Opetusmenetelmät ovat Suomessa hyvin tietopainotteisia, mikä näkyy hyvänä menestyksenä Pisa-tutkimuksen kaltaisissa testeissä. (HS 9.12.2004).

Pisa-menestyksen taustalla oli lehtikirjoitusten mukaan myös laadukas opettajankoulutus, joka herätti myös laajaa kansainvälistä kiinnostusta. Suomessa opettajankoulutuksen erityispiirteenä on monista muista maista poiketen yliopistotason maisterintutkinto, ja opettajana voi työskennellä vain lain kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö.³⁰ Koulutukseen hakevien määrä on suuri, ja yhdeksi syyksi epäillään yllä mainittua ammatin arvostusta, mikä tekee alasta houkuttelevan. Suuresta joukosta voidaan valita parhaiten menestyneimmät hakijat, ja koulutusta itsessään pidettiin kirjoituksissa korkeatasoisena. Myös opettajien työssäjaksamista pidettiin lehtikirjoituksissa edellytyksenä hyvälle oppimistuloksille.

–Ehkä korkeatasoinen opettajankoulutus on yksi parhaita ehdokkaita yleiseksi selitykseksi hyvälle tuloksillemme, sanoo tutkimuksen Suomen osuutta koordinoinut dosentti Jouni Välijärvi, joka johtaa Koulutuksen tutkimuslaitosta Jyväskylän yliopistossa. (HS 5.12.2001).

Opettajan ammatti on koulutusta arvostavassa maassa suosittu, ja siihen hakeutuvat koulussa menestyneet nuoret. Tutkintojen muodollinen ja asiallinen taso on korkea. (HS 11.12.2004 Ari Antikainen, kasvatussosiologian professori, Joensuun yliopisto).

Suomalaista peruskoulujärjestelmää esitetään myös hyvien Pisa-tutkimustulosten taustavaikuttajaksi. Suomessa 1970-luvulla luodun peruskoulun tavoitteena on rakentaa tasa-arvoinen ja yhdenvertainen perusta oppivelvollisuusikäisten oppilaiden yleissivistykselle, ja sitä ohjaavat useat eri lait ja asetukset. Peruskoulu käsittää luokat 1–9, joista luokat 1–6 opiskellaan yleensä seitsemänvuotiaasta alkaen alakoulussa luokanopettajan johdolla ja luokat 7–9 yläkoulussa aineenopettajien opettamana. Perusopetuksessa noudatetaan paikallisen opetussuunnitelman lisäksi myös valtakunnallisesti

³⁰ Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986.

yhteisiä perusteita, joiden tavoitteet opetuksen on saavutettava. Peruskoulu on maksuton ja opetuksen lisäksi sillä on oppilaan kasvua tukeva tehtävä.³¹ Kirjoituksissa nostetaan esille peruskoulun vahvuudet, kuten sen taustalla olevat arvot sekä peruskoulun vuosien aikana saama kritiikki, jota pidetään lehtikirjoituksissa osin aiheettomana hyvien Pisa-tulosten myötä.

Paljon parjatut peruskoululaiset ovat osoittaneet hallitsevansa hyvän lukutaidon lisäksi myös matematiikan ja luonnontieteet [...] Mistä mahtaa johtua, että peruskoulua on koko olemassaolonsa ajan parjattu ja moitittu milloin mistäkin? (HS 13.12.2001 Heikki Linnakylä & Riitta Liisa Lehtivaara, opinto-ohjaaja, Jyväskylän normaalikoulu, MPK).

Pohjoismaisen koulutusyhteiskunnan tukipilareita ovat vuosikymmeniä olleet varsin pitkä yhtenäinen pohjakoulutus eli peruskoulu, omaehtoisten aikuisopintojen ja siten elinikäisen oppimisen keskeisyys ja koulutuksen ja muiden yhteiskunnallisten instituutioiden toisiaan tukeva vuorovaikutus. Koulutus on nähty hyvinvointiyhteiskunnan perustana. (HS 11.12.2004 Ari Antikainen kasvatussociologian professori, Joensuun yliopisto).

Kaikki lehtikirjoituksissa Pisa-menestyksen syiksi esitetyt tekijät eivät olleet ristiriidattomia monen muiden opetuksen ja koulutuksen järjestämiseen liittyvien asioiden tapaan. Vuoden 2003 tutkimuksen lehtikirjoituksissa uutisjutuissa ehdotettiin 1990-luvulla toteutettuja Luma-talkoita eli luonnontieteiden ja matematiikan opettamisen kehittämishanketta yhdeksi syyksi matematiikan ja tutkimuksen muiden osa-alueiden huippupisteille.³² Hankkeeseen osallistunut opettaja sen sijaan kyseenalaistaa hankkeen vaikutuksen tuloksille omassa opetusalan säästöjä kritisovassa mielipidekirjoituksessaan.

Erityisen typeräksi tunnen itseni, kun olin innolla mukana Luma-talkoissa, joiden nyt kerrotaan vaikuttaneen Pisa-tutkimuksen tulokseen. Kyseessä oli nimenomaan talkoot opettajille. [...] Koulutusta ja erilaisia tapahtumia oli tarjolla matematiikan ja luonnontieteiden opettajille yllin kyllin, mutta pääasiassa ne olivat opettajien vapaa-ajalla. Kun olit itse saanut koulutusta, koulutit tietysti vapaa-ajallasi ja ilmaiseksi kollegoitasi. Nyt tämän tuloksena meidän palkkapotimme pienenee! (HS 13.12.2004 Maija Flinkman biologian ja maantiedon opettaja, konsultoiva opettaja, apulaisrehtori Olarin koulu ja lukio Espoo MPK).

Huolenaiheita ja parannuskohteita

Hyvien tulosten käsittelyn ohella Pisa-tutkimustuloksia koskevissa lehtikirjoituksissa on herännyt huolenaiheita nousujohteisesti vuoden 2000 ensimmäisestä Pisa-tutkimuksesta alkaen. Joitakin tulosten herättämiä huolia on usein esitelty jo tutkimustuloksia käsittelevissä lehdistötilaisuuksissa,

³¹ Opetushallitus 2014, *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*, 14.

³² Luma-hankkeesta lisätietoa Irma Aroluoman (2001) tutkimuksessa ”Tunnilla ei tympäse”: LUMA-talkoot opetuskäytänteiden muuttajina 1996–1999.

joita ovat johtaneet silloiset opetusministerit. Kirjoituksissa nousseita aiheita ovat olleet erityisesti suomalaisten huippuosaaajien puute ja heikkojen suoriutujien määrä, tyttöjen ja poikien väliset erot, lasten ja nuorten lukutaito sekä suomalaisnuorten oppimisasenne. Huolet liittyvät tutkimustuloksissa näkyviin laajempiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja kehityssuuntiin, jotka vaikuttavat perusopetusikäisiin.

”Lasten syrjäytymisen vaara kasvaa, huostaanotot lisääntyvät, ongelmien varhainen tunnistaminen on entistä tärkeämpää., heikoimpien oppilaiden tukemista pitää jatkaa”, opetusministeri Tuula Haatainen (sd) luettelee vakavana Suomen koulutusjärjestelmän haasteita ja uhkia. [...] Edellisenä yönä vihdoon virallisestikin julki tulleet OECD:n koululaisten osaamisvertailun Suomea koskevat huipputulokset ovat aiheena tilaisuudessa, jota ulkopuolinen tarkkailija ei hevin sijoittaisi koko Pisa-kisan ylivoimaiseksi voittajamaaksi. Liturgia kun kuulostaa pikemminkin peräpään pitäjän tai kärjestä sinne romahtaneen hätähuudolta. Eikä pirskeistä ole tietoaakaan, vaikka niihin kerrankin olisi aihetta. (HS 12.12.2004).

Pisa-vertailusta tuli pieni notkahdus mutta pääosin hyviä tuloksia [...] Opetusministeri Henna Virkkunen (kok) näkee Suomen erinomaisissa Pisa-tuloksissa myös huolestuttavia signaaleja. Niitä ovat lukutaidon hienoinen lasku vuoteen 2000 verrattuna ja koulujen välisten erojen niin ikään hienoinen kasvu. Sen sijaan tyttöjen ja poikien ero lukutaidossa oli Suomessa nyt OECD-maiden suurin, 55 pistettä. Tyttöillä on liki puolentoista vuoden etumatka lukutaidossa. (HS 8.12.2010).

Lehtikirjoitusten keskeinen aihe kaikkina tutkimustulosten julkaisuvuosina oli sukupuolten väliset erot osaamisessa, haasteet asenteessa oppimista kohtaan sekä heikosti menestyneet oppilaat. Jo ensimmäisestä Pisa-tutkimuksesta oli havaittavissa sukupuolten välinen ero lukutaidossa tyttöjen hyväksi ja heikoimmin menestyneiden määrä. Vaikka Suomi on saanut tutkimuksesta huippupisteet, tyttöjen ja poikien väliset erot ovat olleet usein osallistujamaiden suurimmat ja vuoden 2009 tutkimuksessa tytöillä oli piste-erojen perusteella puolitoista vuotta edistyneempi lukutaito poikiin verrattuna.³³ Tasoero herättää huolta poikien ja tyttöjen eriarvoisesta asemasta tulevaisuuden koulutus- ja työmarkkinoilla. Heikosti suoriutuvat pojat ovat myös alttiita muille sosiaalisille ongelmille. Poikkeuksena tasoerossa poikien hyväksi on asenne matematiikan opiskeluun, johon pojat ovat tyttöjä motivoituneimpia. Tällä on tutkimuksen mukaan yhteys jatko-opintoihin hakeutumiseen ja ammatinvalintaan.³⁴ Kirjoituksissa nostetaan esille koulun tuki tyttöjen asennemuutoksessa keskeisenä, jotta eri sukupuolet eivät kouluttaudu voimakkaasti eri aloille.

Runsaasti lisähuomiota täytyy kiinnittää myös heikoimmin menestyneeseen seitsemään prosenttiin. Pienellä maalla ei ole varaa päästää edes murto-osaa ikäluokasta syrjäytymään tietoyhteiskunnasta, vaan kaikki on pidettävä kyydissä opetusmenetelmiä ja oppisisältöjä

³³ Arffman et al. 2010, 32.

³⁴ Kupari & Välijärvi 2005, 172.

kehittämällä. Erityisesti alisuoriutuvat pojat pitää saada innostumaan opiskelusta. (HS 6.12.2001 PK).

Suomen kansainvälisissä vertailuissa loistavasti menestynyt peruskoulukaan ei ole kyennyt tarjoamaan tasa-arvoisia oppimismahdollisuuksia pojille ja tytöille. (HS 10.12.2004).

Vaikka suomalaiset voivat olla ylpeitä ja onnellisia menestyksestään, parantamiseenkin on yhä tarvetta. Asenteet matematiikan oppimista kohtaan eivät ole parhaat mahdolliset. [...] Erityisesti tyttöjen innostus ja luottamus kykyihinsä oppia matematiikkaa kaippaa vahvistusta, sillä juuri asenteet vaikuttavat nuoren valintoihin jatko-opinnoissa. (HS 8.12.2004 PK).

Eriarvoistumista tuntuu selittävän eniten se, että koulujen tuntimäärät vaihtelevat kunnittain. Joissain kunnissa annetaan jopa 500 tuntia vähemmän opetusta kuin toisissa. Heikoimmat tulokset saatiin pienistä kunnista. (HS 11.12.2010 PK).

Koska peruskoulun tavoitteena on koulutuksellinen tasa-arvo, merkittävät osaamiserot herättivät huolen perusopetuksen eriarvoistumisesta, sillä esimerkiksi lukutaito vaikuttaa yksilön kykyyn toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen, syrjäytyminen ja niiden ehkäiseminen ovat esiintyneet kaikkien vuosien lehtikirjoittelussa. Aihe oli esillä etenkin vuonna 2007 kirjoituksissa marraskuussa Suomea järkyttäneen Jokelan koulusurman jälkeen.³⁵ Ensimmäinen Suomessa tapahtunut kouluampuminen herätti laajaa keskustelua myös nuorten psyykkisen hyvinvoinnin tukemisesta moniammatillisesti vastaavan tragedian ehkäisyssä.

Meillä on sivistynyt kansa, hyvä peruskoulu ja ammattitaitoiset opettajat. Peruskoulu tarvitsee kuitenkin kipeästi lisää oppilashuoltohenkilöstöä ja rahaa. Opettajilla tulee olla oikeus keskittyä opetukseen. Lasten sosiaaliset ongelmat kaatuvat nyt liikaa koulun ja opettajien niskaan. (HS 20.12.2001, Kari Uusikylä, didaktiikan professori, Helsingin yliopisto, MPK).

Tarkoitus ei ole maalata piruja seinille Suomen peruskoulujärjestelmän tilasta, vaan pikemminkin muistuttaa, että etenkin viime aikojen traagisten tapahtumien takia varaa henkseleiden paukuttamiseen ei vielä loputtomasti ole. – – On hyvä pitää mielessä, että myös Suomella on paljon tehtävää, jos se tahtoo kehittää koulujärjestelmänsä tasa-arvoisemmaksi ja oppilasystävällisemmäksi. (HS 6.12.2007 Christopher Rowley, lukiolainen, Ressun lukio, MPK).

Jokaisessa Pisa-tutkimuksessa Suomen heikkoudeksi on mainittu huippupisteet saaneiden oppilaiden vähäinen määrä muihin maihin verrattuna. Huippuosajien määrän vähyys aiheena näkyy kaikkien julkaisu vuosien kirjoituksissa keskusteluna siitä, miten suomalaisissa peruskouluissa suhtaudutaan lahjakkaisiin oppilaisiin ja osataanko heitä tukea oikeanlaisella tavalla. Vuoden 2009 Pisa-tutkimuksen Ensituloksia-julkaisussa asiaan otetaan myös kantaa ja huippuosajien määrän väheneminen mainitaan uhaksi osaamiselle rakentuvan suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuudelle.³⁶

³⁵ Lukiolaismies surmasi kahdeksan ihmistä ja itsensä Jokelan kouluampumisessa vuonna 2007. Lisätietoa Yleisradio 2017, *Jokelan koulusurmat herättivät keskustelua nuorista, ääri-ideologioista ja aseista*.

³⁶ Arffman et al. 2010, 65.

Tuula Haatainen teki tutkimuksesta lehden mukaan sen johtopäätöksen, että meidän tulisi pyrkiä vieläkin vahvistamaan heikoimmin menestyvien oppimisedellytyksiä ja lisätä perusopetuksen voimavaroja. Minä näkisin, että tulos todistaa juuri perusopetuksen olevan hyvällä tasolla, mutta meidän ongelmanamme on todellisten lahjakkuuksien löytäminen ja tukeminen. [...] Karu totuus on, että muutamat huippuyksilöt tulevat olemaan meille arvokkaampia kuin lauma keskinkertaisuuksia. (HS 10.12.2004 MPK).

Tasaisen laadun varjopuoli on myös se, minkä uusin Pisa-vertailukin osoittaa: Suomessa sekä huippujen että heikkojen osuus on viimeisen kolmen vuoden aikana hieman vähentynyt. [...] Erityislahjakkuuksia nujerretaan liiaksi putkimaisella koulutuksella. (HS 9.12.2004).

Kritiikkiä Pisa-tutkimukselle ja koulutuspolitiikalle

Pisa-tutkimus on vakiinnuttanut nopeasti asemansa suurelle yleisölle luotettavana tapana mitata oppilaiden osaamista ja tuottaa tietoa koulutuksen tilasta. Toinen vähemmän tunnettu kansainvälinen oppimistuloksia mittaava tutkimus on esimerkiksi TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study), joka tutkii osallistujamaiden peruskouluikäisten oppilaiden opetussuunnitelman mukaista osaamista matematiikassa ja luonnontieteissä.³⁷ Muut tutkimukset eivät ole saavuttaneet samanlaista tunnettavuutta Pisa-tutkimuksen tapaan. Pisa-tutkimus on herättänyt lehtikirjoituksissa myös kritiikkiä ja tutkimuksen merkittävyys on kyseenalaistettu esimerkiksi yksiulotteisuuden ja liian tietopainotteisuuden näkökulmasta. Tutkimusta on myös kritisoinut esimerkiksi kansainvälinen ryhmä akateemikkoja, joiden mukaan tutkimuksen tavoitteena on tiedon tuottamisen sijaan saada osallistujamaat omaksuma kilpailuhenkisyys. Lehtikirjoituksissa nousee esille kysymyksiä tutkimustulosten luotettavuudesta, sillä joissakin osallistujamaissa osallistuminen ei ole ollut vastikkeetonta.

Saksalaislehti: joissakin maissa maksettu osallistumisesta testiin [...] Kansainvälinen tutkijaryhmä arvostelee Pisa-tutkimusta tieteellisesti pätemättömäksi ja pitää sitä lähinnä politiikan teon välineenä. [...] Hän haluaa herättää keskustelua Pisasta sen huikean merkittävyyden takia monet maat pitävät tutkimusta ohjenuorana, joten Pisa-pelissä liikkuu valtavia summia julkisia varoja. [...] Pisaa kritisoivaan ryhmään kuuluu myös kasvatustieteen professori Michael Uljens Åbo Akademiasta. [...] Skandaalin käryä on lisännyt se, että saksalaisen Spiegel-lehden haltuunsa saaman Saksan Pisa-organisaation sisäisen muistion mukaan ainakin hollantilaiset, amerikkalaiset ja brittiläiset ovat saaneet lahjoja tai rahaa tutkimukseen osallistumisesta. (HS 5.12.2007).

Ilo Pisa-tutkimuksista on tehnyt hallaa kouluille [...] Olen jo monta vuotta seurannut huvittuneen huolestuneena Suomessa käytävää Pisa-keskustelua. Vuosien ajan on tuudittauduttu siihen uskoon, että suomalainen peruskoulutus on maailman parasta. Tämä johtopäätös tehtiin yhden tutkimuksen perusteella. Samalla on sivuutettu useita muita

³⁷ TIMMS-tutkimus on IEA-järjestön (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) neljän vuoden välein 4.- ja 8.-luokkalaisten tutkiva tutkimus. Lisätietoa Jyväskylän yliopisto 2023.

tutkimuksia esimerkiksi nuorten pahoinvoinnista ja demokratiakasvatuksen puutteesta. Yhden tutkimuksen takia peruskoulutuksen yhdenvertaisuuden edistäminen pysäytettiin kuin seinään. Suomi on vaarassa menettää monta hyvää työntekijää ja kansalaista, mikäli yhdenvertainen koulutus romutetaan. (HS 11.12.2010 MPK Jussi-Pekka Rode, edunvalvontasihteeri, Ammattiin Opiskelevat – SAKKI ry).

Pisa-tutkimustuloksia käytetään paljon erilaisten koulutuspoliittisten kannanottojen tukena. OAJ:n mukaan Suomen koulutuksesta on leikattu kaksi miljardia euroa vuosina 2012–2019 ja erilaisia koulutusuudistuksia on joko lykätty tai toimeenpantu ilman riittävää rahoitusta.³⁸ Tämä on näkynyt myös opetuksen järjestäjien eli kuntien tilanteessa, joissa opetusta on säästösyistä keskitetty isompiin yksiköihin ja pieniä toimipisteitä on lakkautettu. Lehtikirjoituksissa pohditaan, onko hyviä Pisa-tuloksia käytetty oikeutuksena näille leikkauksille.

Koulumaailmassa on meneillään monia rakenteellisia uudistuksia, joilla opetusta on ajettu suurempiin yksiköihin ja suuremmille paikkakunnille. Miten paljon Pisa-tutkimuksen tulokset ovat oireita tästä keskittävästä koulutuspolitiikasta? (HS 12.12.2010 Helka Luttinen, projektipäällikkö, filosofian maisteri, Kajaanin yliopistokeskus).

Lehtikirjoituksissa syytettiin koulutusleikkauksia tekeviä tahoja lyhytnäköisyydestä ja arvioitiin leikkausten seurauksia tulevaisuudelle. Leikkausten tulokset näkyvät viiveellä ja niillä arvioidaan olevan vaikutusta Suomen kilpailukyvyille ja taloudelle. Eräs kuntien opetusmenojen säästöjä kritisoiva kirjoitus ennusti, että vuonna 2004 päätetyt säästötoimet näkyvät negatiivisesti vuoden 2012 Pisa-tutkimuksen tuloksissa.

Rakas jumala, varjele meitä enää pärjäämästä missään Pisan kaltaisessa kansainvälisessä osaamisvertailussa! [...] Mutta kun julkinen sektori tekee kiistämättömän tuloksen, tulosta käytetäänkin haarukoimaan rahoitusta alaspäin. [...] Säästöt opetustoimesta tehdään lyhytnäköisesti, koska oppimistulokset eivät huonone hetkessä. [...] Eletään vuotta 2012, kun näiden päätettyjen säästötoimien vaikutukset näkyvät oppimistulosvertailussa. Mikäli silloin havaitaan, että Suomi on hännillä, tulee opetustoimen rahoitusta lisätä vuoteen 2020, ennen kuin taas uudelleen voidaan aloittaa säästörumba. Opetustoimen säästöt näkyvät viiveellä ja kestää 8–9 vuotta ennen kuin opetukseen suunnattu sijoitus tuottaa tuloksen. (HS 13.12.2004 Maija Flinkman biologian ja maantiedon opettaja, konsultoiva opettaja, apulaisrehtori Olarin koulu ja lukio Espoo MPK).

Homogeeninen oppilasryhmä ja kansakunnan älykkyydosamäärä

Pisa-tutkimustuloksia käsittelevissä lehtikirjoituksissa vuosina 2001–2009 on pohdittu tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden taustoja ja sitä, millaista on suomalainen oppilasaines ja sen yhteyttä

³⁸ Opetusalan ammattijärjestö OAJ, *Koulutusleikkaukset*. <https://www.oaj.fi/politiikassa/koulutusleikkaukset/> (luettu 4.10.2023).

tuloksiin. Oppilasainesta kuvataan homogeeniseksi eli oppilaiden taitotasot ovat melko yhtenäiset ja isoja eroavaisuuksia ei juuri esiinny. Kirjoitusten mukaan tämä poikkeaa muista osallistujamaista, joilla oppilasaines on hajanaisempaa ja tulokset ovat olleet epätasaisempia. Väitteet saavat tukea alkupään Pisa-tutkimustuloksista, joissa korostuu suomalaisten osaamisen tasaisuus.³⁹ Suomea pidettiin yhtenäisenä kansakuntana, jonka eroavaisuudet olivat kansanvälisesti vertailtuna pienet. Sitten moninaisuus on nostettu keskeiseksi arvoksi esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.⁴⁰

Monesta vertailumaasta poiketen Suomi on hyvin yhtenäinen kansakunta, jossa ei ole läheskään yhtä suuria alueellisia, sosiaalisia, taloudellisia tai rodullisia eroja kuin monissa muissa maissa. (HS 9.12.2004).

Suomalaisuus vahvana kansallisena identiteettinä selviytymisen henkenä antaa vielä oman lisänsä muutoin varsin yhteispohjoismaiselta näyttävän menestyksen taustaan. On muistettava, että sillä on myös kielteinen puolensa. Se voi toimia etnisten ennakkoluulojen kasvualustana. (HS 11.12.2004 Ari Antikainen, kasvatustieteiden professori, Joensuun yliopisto).

Vuonna 2007 Pisa-tutkimustuloksiin liittyvän lehtikirjoittelun erityispiirteenä oli kohu emeritusprofessori Tatu Vanhasen kannanotosta tutkimustuloksiin. Vanhanen julkaisi Helsingin Sanomissa mielipidekirjoituksen, jossa esittää regressioanalyysin avulla, että kansakunnan älykkyysosamäärä selittää kunkin maan Pisa-tutkimuksesta saatua tulosta. Kirjoitus oli jatkoa Vanhasen aiemmille kannanotoille, joissa hän on väittänyt esimerkiksi kehitysmaiden huono-osaisuuden olevan seurausta kansalaisten heikolle älykkyydelle. Väitteistä käynnistettiin tällöin selvitys mahdollista esitutkintaa varten, sillä Vanhasen epäiltiin rikkovan lakia kiihottamalla kansanryhmää vastaan.⁴¹ Lopulta tutkintaa ei aloitettu, mutta kannanotot herättivät vahvaa vastustusta. Sama päti myös Pisa-tutkimustuloksia selittävään teoriaan, joka sai tiedeyhteisöltä erittäin kielteisen vastaanoton.

Tosiasia onkin, että kansakunnan keskimääräinen älykkyysosamäärä näyttää selittävän valtaosan Pisa-tulosten maiden välisestä vaihtelusta. (HS 22.12.2007 MPK Tatu Vanhanen emeritusprofessori, Nurmijärvi).

Professorit ampuvat emeritusprofessori Tatu Vanhasen esittämän teorian alas. (HS 23.12.2007).

Todellista älykkyyttä ei voida ilmaista minkään testin antamana numeroarvona. [...] Minä teen tästä vain sen johtopäätöksen, että testit ovat samankaltaisia. Niissä mitataan loogisia ja tieteellisiä taitoja, joita arvostetaan ja opetetaan toisissa kulttuureissa enemmän kuin toisissa. (HS 28.12.2007 Thomas Carlsson, tekniikan tohtori, MPK).

³⁹ Kupari & Välijärvi 2005,

⁴⁰ Opetushallitus 2014, *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*, 15-16.

⁴¹ Yleisradio 2004, *KRP selvittää Tatu Vanhasen lausuntoja*. <https://yle.fi/a/3-5160929> (luettu 4.10.2023).

Käsitys on erittäin vaarallinen, sillä se johtaa osaltamme herrakansa-ajatteluun, jota sitten moottoripyöräjengit toteuttavat valkoisella voimallaan. (HS 31.12.2007 Olli Saarinen, diplomi-insinööri MPK).

4.2 Vuosien 2012–2018 lehtikirjoittelu ja laskeva trendi

Laskevat oppimistulokset

Vaikka vuonna 2009 Suomi sai jälleen huippupisteet Pisa-tutkimuksesta, lehtikirjoituksissa nostettiin esille laskeneet pistemäärät suomalaisten oppilaiden ollessa kärkipaikan sijaan tutkimuksen kolmanneksi parhaita lukijoita. Etenkin seuraavan tutkimuksen tulokset saivat aikaan laajan julkisen keskustelun, sillä tällöin puhuttiin jo Pisa-Suomen romahtamisesta. Tästä alkaen tuloksista kirjoittelun pääpaino oli laskevissa oppimistuloksissa, ja saavutukset saivat huomattavasti pienemmän roolin aiempien tutkimusvuosien lehtikirjoitteluun verrattuna. Pisa 2012-tutkimuksen pääalueena oli matematiikka vuoden 2003 tapaan ja tuloksia voitiin verrata keskenään. Tuloksista käy ilmi se, että Suomi on edelleen OECD-maiden parhaimmistoa, mutta matematiikan kansallisen osaamisen keskiarvo on laskenut muihin maihin verrattuna merkittävästi. Myös luonnontieteiden ja lukutaidon pistemäärät olivat pudonneet aiemmasta.⁴² Lehtikirjoituksissa nostettiin esille lisäksi huippujen määrän lasku ja heikkojen oppilaiden miltei kaksinkertaistuminen.

Pisa-Suomi putosi maan pinnalle [...] Suomen romahdus Pisa-kärjestä sai opetusministerin vaatimaan peruskoulun päivittämistä [...] Suomalaiskoululaisten taitojen laskuun Pisa testeissä ei ole tyhjentävää syytä [...] Suomen pistesaalis hupeni matematiikassa vuoden 2003 kärkimaista eniten eli 25 pistettä mutta taantunut on myös lukutaito, jossa lisäksi sukupuoliero tyttöjen hyväksi on revähtänyt. Heikkoja matikkapäitä on entistä enemmän ja erinomaisia entistä vähemmän. [...] Takapakista huolimatta Suomi on yhä kirkkaasti paras Pohjoismaa, joista varsinkin Ruotsin Pisa-tulos on suorastaan romahtanut. (HS 4.12.2013).

Pisa 2015-tutkimusta käsittelevissä kirjoituksissa tuotiin esille heikentyneiden tulosten ohella erityisesti kasvaneet alueelliset erot ja koulutuksellinen epätasa-arvo. Suomi oli jälleen tutkimuksen huippumaita, mutta tulosten lasku herätti ennen kaikkea huolta. Tutkimuksen pääalueena oli luonnontieteissä, jonka osaamista mittavat pisteet olivat pudonneet miltei yhden lukuvuoden oppimäärän verran. Koulutuksen alueellinen tasa-arvo ei enää toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla, sillä esimerkiksi Itä- ja Länsi-Suomen oppilaat saivat pääkaupunkiseudun oppilaisiin verrattuna heikommat pisteet. Myös sosioekonominen tausta vaikutti oppimistuloksiin aiempaa voimakkaammin, kun muissa osallistujamaissa se oli pysynyt lähes ennallaan.⁴³ Kirjoituksissa nousi

⁴² Andersson et al. 2013.

⁴³ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, *Huipulla pudotuksesta huolimatta – Pisa 2015*.

esille se, täyttääkö perusopetus enää sille asetettuja tavoitteita ja ehtoja. Esimerkiksi perusopetuslain mukaan opetuksen tavoitteina on edistää tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa ja turvata riittävä koulutuksellinen yhdenvertaisuus koko maassa, mitkä nyt kyseenalaistettiin.⁴⁴

Suomi on yhä maailman kärkimaita 15-vuotiaiden Pisa-testeissä. Pääkaupunkiseudulla tulokset ovat tuntuvasti parempia kuin muualla. [...] Suomalaiskoululaiset ovat tuoreimman Pisa-vertailun mukaan yhä maailman terävintä kärkeä luonnontieteiden osaamisessa, vaikka huippuvuodesta 2006 onkin tultu pistemäärissä alaspäin. Pudotus tarkoittaa käytännössä sitä, että suomalaiset koululaiset ovat jääneet taidoissaan jälkeen noin yhden vuosiluokan oppien verran. [...] Alueelliset erot Suomessa ovat kasvaneet. [...] Luonnontieteitä heikosti osaavien osuus miltei kolminkertaistui ja huippuosaajien määrä vähentyi liki kolmanneksen. [...] Suomi oli ainoa maa, jossa erinomaisesti osaavista oppilaista enemmistö oli tyttöjä. (HS 7.12.2016).

Pisa-tuloksissa näkyy kasvava epätasa-arvo (HS 9.12.2016).

Suomi valuu nopeasti kohti eriarvoista yhteiskuntaa [...] Juuri julkaistu Pisa-raportti jatkaa samaa tarinaa: perheen sosioekonominen tausta vaikuttaa nuoren oppimistuloksiin ja siten tulevaisuuden mahdollisuuksiin. (HS 13.12.2016 Miila Halonen, nuorisolääkäri, Kerava).

Vuoden 2018 Pisa-tutkimuksen lehtikirjoituksissa tuotiin esille Suomen paremmuus OECD-maiden keskiarvoon verrattuna, mutta esimerkiksi tutkimuksessa selvitettyä hyvinvointia ja Suomen saamaa tulosta sivuttiin melko lyhyesti.⁴⁵ Sen sijaan heikkojen lukijoiden määrän kasvu, tyttöjen ja poikien väliset erot ja kielteinen suhtautuminen lukemiseen saivat paljon palstatilaa kirjoituksissa.⁴⁶ Heikkojen lukijoiden määrä oli noin 7700 oppilaista ikäluokasta ja vaikka muissa OECD-maissa vastaava määrä on miltei 25 prosenttia, se tarkoittaa joukkoa, joilla on pahimmillaan hyvin suppea sanavarasto ja jotka eivät kykene juuri tiedonhankintaan tai esimerkiksi lomakkeiden täyttämiseen.⁴⁷ Kirjoituksissa nostettiin esille se, että heikkojen lukutaito ei riitä jatko-opintoihin tai yhteiskunnassa toimimiseen.

Pisa: Lukuinnon syöksykierre jatkuu –Suuri huolenaihe on se, että heikkojen lukijoiden osuus on Suomessakin jo liki 14 prosenttia eli noin 7700 oppilasta ikäluokasta. Tosin OECD-maissa vastaava osuus on lähes neljännes. Lukuinnon hiipumisesta kertoo se, että yli 60 prosenttia suomalaispojista kertoo lukevansa vain jos on pakko. (HS 4.12.2019).

Kirjojen lukeminen on vähentynyt (HS 3.12.2019).

Vertailussa selvisi, että 63 prosenttia suomalaisista pojista lukee vain, jos on pakko. Enemmistöllä pojista lukeminen siis jää, jos ei ole ketään pakottamassa kirjan pariin.

⁴⁴ Perusopetuslaki 628/1998.

⁴⁵ Suomalaisnuoret olivat Pisa 2019-tutkimuksen mukaan melko tyytyväisiä elämäänsä ja Suomi oli ainoa maa, jossa sekä elämään tyytyväisyys että lukutaito olivat korkealla tasolla. Esimerkiksi kaikissa korkean osaamisen Aasian maissa elämään tyytyväisyys oli vain vähäistä.

⁴⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, *PISA 18 ensituloksia - Suomi parhaiden joukossa*.

⁴⁷ Helsingin Sanomat 2022, *Oppilaiden heikko lukutaito näkyy jo koulujen arjessa: ”Oppilaat kysyvät tavallisten sanojen merkitystä”*. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008515893.html> (luettu 7.10.2023).

Vaatimassa, että lukea täytyy. Koulussa on tietysti luettava, vaikkei lukemisesta niin pitäisi. (HS 22.12.2019).

Syitä heikentyneisiin tuloksiin ja kehitysideoita

Oppimistulosten heikentyminen on ollut Suomessa kansainvälisesti vertailtuna melko nopeaa ja vuosien 2013–2019 lehtikirjoituksissa keskityttiin erityisesti etsimään syitä Pisa-laskulle. Syiksi tulosten pudotukselle esitettiin monia eri asioita: etenkin peruskouluun ja oppilaisiin sekä heidän oppimiseensa liittyvät seikat, koulutusleikkaukset, maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä ja yhteiskunnan muuttuneet arvot nostettiin esille kirjoituksissa. Kirjoituksista käy ilmi se, että tulosten heikentymisen taustatekijät eivät ole yksiselitteisiä ja laskusuhdanne on monen eri tekijän summa. Syiden lisäksi esitettiin myös lukuisia eri kehitysideoita, joilla oppimistulokset saadaan jälleen nousuun.

Tällaisia tekijöitä on useita: esimerkiksi oppilaisiin ja heidän opiskelemiseen liittyvät tekijät, opetus, opetussuunnitelma painotukset, tuntimäärät, koulun ilmapiiri ja erilainen tuki, kotitausta ja kotiolojen luoma tuki ja kannustus sekä kunnan ja valtion tuki opetukselle. Yksityisen oppilaan kohdalla hänen oppimisensa taustatekijät voivat ilmeisesti vaihdella melkoisesti. (HS 6.12.2013 Sauli Takala, professori emeritus, soveltava kielitiede, Vaasa MPK).

Peruskoulun tavoitteena on koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen, mutta osa kirjoittajista näki peruskoulun laitoksena, joka ei tue heikkoja eikä kannusta lahjakkaita. Perusopetukselta toivottiin kykyä huomioida paremmin oppilaiden erilaiset lähtötasot esimerkiksi opetusmenetelmiä kehittämällä, jotta heikoimmillekin syntyisi onnistumisen kokemuksia sekä tunne minäpystyvyydestä. Kirjoituksissa näiden seikkojen nähtiin myös olevan yhteydessä opiskelumotivaatioon, joka tutkimustulosten mukaan on heikentynyt.⁴⁸ 2010-luvun Pisa-tutkimustuloksia käsittelevissä kirjoituksissa suomalaisen oppilasaineksen kuvaus oli muuttunut alun huipputulosten homogeenisestä heterogeeniseksi eli epäyhtenäiseksi. Vuodesta 2011 Suomessa on ollut käytössä laissa säädetty oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolmiportainen malli⁴⁹, jossa oppilas saa eri tasoista tukea tarpeensa mukaan ensisijaisesti omassa opetusryhmässään kaikille yhteisessä koulussa inklusioperiaatteen mukaisesti. Oppilaan etu voi edellyttää toiseen opetusryhmään tai kouluun siirtymistä tarvittavan tuen antamiseksi.⁵⁰ Käytännössä osassa kunnissa tuki ei toteudu suunnitellulla tavalla, sillä inklusioperiaate tarvitsee myös lisäresursseja, ja erityisen tuen oppilaiden

⁴⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, *Huipulla pudotuksesta huolimatta – Pisa 2015*.

⁴⁹ Kolmiportaisessa tukijärjestelmässä tuen tasoja on kolme: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Oppilas liikkuu tasolta toiselle oman tuentarpeensa perusteella, ja tukitoimet muuttuvat kokonaisvaltaisemmiksi ylemmille tasoille siirryttäessä. Järjestelmä mahdollistaa heikkojen lisäksi myös lahjakkaiden tukemisen.

⁵⁰ Opetushallitus 2014, *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*, 18, 61.

opiskelu yleisopetuksen luokissa yhdistetään joissakin kirjoituksissa heikkoihin oppimistuloksiin. Keskustelu inklusion vaikutuksesta oppimistuloksiin alkoi jo vuonna 2012 tulosten julkistamisen yhteydessä ja se jatkuu vahvana edelleen.

Ei ole tasa-arvoa vaatia kaikilta samoja asioita. Liian vaikeat asiat liian nopeasti tarjottuna riistävät oppilaalta tilaisuuden oppia ne tärkeät asiat, jotka hän voisi oppia yksilöllisiä eroja kunnioittavassa koulussa. [...] Juuri tämän takia koulu toimii nyt tehokkaasti syrjäyttämisen välineenä, vaikka se ei ole tarkoitus. (HS 29.12.2013 Päivi Ylikoski, psykologi, Ulvila MPK).

Yksi asia, joita keskusteluissa ei ole tullut esille, on erityisoppilaiden integrointi tavallisiin luokkiin sekä heterogeeniset opetusryhmät. Ymmärrän toki integroinnin takana olevan kauniin ajatuksen mutta integroinnin jäljet luokassa eivät välttämättä ole kovin kauniita. (HS 10.12.2013 Matti Mustonen, peruskoulun lehtori, Kuopio MPK).

Oppilaiden motivaation ja ahkeroinnin puute katsottiin lehtikirjoituksissa olevan taustatekijöinä laskeneille Pisa-tuloksille. Kirjoitusten mukaan motivaatiota voidaan tukea antamalla oppilaille sopiva määrä haastetta. Ehdotuksissa koulun pitäisi tukea nuoria näkemään enemmän vaivaa ja ponnistelemaan oman oppimisensa eteen, samaa kannustusta vaadittiin myös oppilaiden vanhemmilta. Myös kurinpito-ongelmat ja keuhko työrauha luokissa yhdistettiin laskeneisiin oppimistuloksiin. Motivaatiopulmien ratkaisuksi esitettiin erityisesti perustaitojen vahvistamista ja oppimistaitojen opettamista, sekä opetusmateriaalien ja tehtävien kehittämistä oppilaita innostavimmiksi. Kaksivuotinen esiopetus nostettiin myös testaamisen arvoiseksi ideaksi, ja siitä on parhaillaan menossa Opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttama kokeilu.⁵¹

Motivaation lisääminen onnistuu vain, jos oppilaiden lähtötason ja omaksumiskyvyn erot otetaan huomioon. (HS 5.12.2013 Elina Jeskanen, äiti, valtiotieteiden maisteri, Helsinki).

Koulujen työrauhaongelmat [...] Kurin puute ja lasten asenteet ovat kansan mielestä syitä siihen, että Suomi ei enää menestynyt entiseen tapaan kansainvälisessä Pisa-tutkimuksessa. (HS 22.12.2013).

Olenneista on kuitenkin kasvattaa lapset ja nuoret näkemään vaivaa ja ponnistelemaan, arvostamaan opetusta ja oppimista. [...] Helpon elämän kulttuuri ei saa päästä leviämään. (HS 5.12.2013 Olli Luukkainen, puheenjohtaja, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Dennis Van Roekel, puheenjohtaja, National Education Association Nea MPK).

Huolta herättivät huippuvuosien tapaan koulutusleikkaukset ja koulutuspoliittiset päätökset. Opetusta on keskitetty säästösyistä ja kyläkoulujen määrä on vähenemään päin, sillä vuonna 2006 poistettiin valtion kunnille maksama pienkoululisä. Kirjoituksissa huoliksi nousevat pidentyneet koulumatkat ja isojen yksiköiden haittapuolet, kuten pienten kouluyhteisöjen katoaminen. 2010-luvulla kirjoituksissa mainitaan myös koulujen sisäilmaongelmat, joista on haittaa sekä koulun

⁵¹ Ks. Opetushallitus, *Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu*. Kokeilu alkoi elokuussa 2021 ja päättyy toukokuussa 2022. Kokeiluun osallistuu noin 10 000 lasta ja sille on laadittu oma opetussuunnitelma.

henkilökunnalle että oppilaille. Kirjoitusten yhteinen näkemys on se, että Suomen on aika alkaa panostaa koulutukseen ja se nähdään sijoituksena tulevaisuuteen. Esimerkiksi vuoden 2012 Pisa-tutkimuksesta käy ilmi, että Suomi panosti Pohjoismaista vähiten rahallisesti koulutukseensa. Laskeneet Pisa-tulokset nähtiin seurauksena jatkuville koulutusleikkauksille.

Miten on? Tehtiinkö kyläkoulua lakkautettaessa lapsivaikutusten arviointi? Olisiko yhteisön katoaminen vienyt poikien Pisa-pisteet? (HS 6.12.2013 Milja Mäntynen, koulunjohtaja, tohtoriopiskelija, Helsinki MPK).

Opetusalan ammattijärjestön OAJ:n kartoituksen mukaan kaksi kolmesta päiväkodista ja koulusta on homeessa. Sisäilmaongelmaisissa kouluissa olemista voi verrata siihen, että koettaa opiskella käytetty pölynimuripussi päässä. Edes lahjakas ei pääse niin hyvin Pisa-tuloksiin vaikka kuinka yrittäisi. (HS 8.12.2013 Irma Hirsjärvi, filosofian tohtori, tutkija, Keski-Suomen vasemmistonaisten puheenjohtaja MPK).

Jatketaanko koulutusleikkauksia vai ryhdytäänkö investoimaan koulutukseen ja tulevaisuuteen? (HS 11.12.2016 Hannu Laaksola, lehdistöneuvos, Opettaja-lehden entinen päätoimittaja, Vantaa MPK).

Muutamassa kirjoituksessa mainitaan myös maahanmuuttajataustaiset oppilaat, joiden osaaminen on ollut mittaushistorian aikana kantasuomalaisia heikompaa. Esimerkiksi vuoden 2013 Pisa-tutkimuksessa oli maahanmuuttajista yliotos heidän osaamisensa selvittämiseksi ja verkkokeskusteluissa arveltiin tämän olevan syynä tulosten laskulle. Pisa-tutkimuksen toteuttajat kielsivät vaikutuksen ja aihetta ei tuotu enää uudelleen myöhempinä vuosina esille tutkimustulosten laskusuhdanteen jatkuessa.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden yliotos ei vaikuttanut Suomen Pisa-tuloksiin, vakuuttaa tutkimuksen Suomen koordinaattori, professori Jouni Välijärvi. Joidenkin verkossa esiintyneiden väitteiden mukaan kokonaistuloksia huonontava vaikutus olisi syntynyt siitä, että myös kantaväestön osaaminen on maahanmuuttajavaltaisissa kouluissa heikompaa. [...] Etenkin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajaoppilaat eli Suomen ulkopuolella syntyneet menestyivät tuntuvasti heikommin kuin syntyperäiset suomalaiset oppilaat niin lukutaidossa luonnontieteissä kuin matematiikassakin. Piste-ero kantaväestön oppilaiden tuloksiin vastaa paria kouluvuotta. (HS 10.12.2013).

Kriittisen teorian analyysit muistuttavat pelottavasti nykyaikaa. 1930-luvulla syntipukeiksi kelpasivat juutalaiset, nyt maahanmuuttajat. (HS 12.12.2016 Hannu L. T. Heikkinen, professori, koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, Visiting Professor, Monash University Melbourne, Australia MPK).

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perustana ovat olleet koulutus ja työnteko. Yhteiskuntamme on muuttunut ja Pisa-tutkimustuloksia käsittelevät kirjoitukset nostavat esille myös muutoksen arvoissa: koulua ei enää koeta tärkeäksi ja nuoria vaivaa toivottomuus sekä näköalattomuus. Erityisesti poikien osaaminen huolestuttaa kirjoittajia. Koulun kuvaillaan menettäneen asemansa nuorten elämässä ja muut asiat, kuten lukeminen, siinä sivussa. Nuorten vapaa-ajan täyttävät muut

harrastukset lukemisen sijaan ja perinteisiä taitoja vaaliva koululaitos vaikuttaa oppilaiden mielestä vanhanaikaiselta. Opiskelu ei tunnu mielekkäältä, mikä taas kirjoitusten mukaan aiheuttanee myös aiemmin mainitun motivaation puutteen. Kirjoituksissa lisäksi esitetään, että suomalaisen yhteiskunnan välittämä viesti toivottomuudesta ja esimerkiksi työttömyyden ylisukupolvisuus vaikuttavat oppilaiden opiskelumotivaatioon negatiivisesti. Pisa-tutkimuksissakin on havaittu, että oppilaiden sosiaalisten taustojen erot näkyvät yhä enenevässä määrin tuloksissa.⁵² Kehitysehdotuksissa esitetään, että sopivien harrastusten tarjoaminen nuorille voisi olla tukena koulunkäynnille. Lukuharrastusta on myös tuettu opetus- ja kulttuuriministeriöstä käsin avustamalla lukuharrastuksen kehittämistä alaluokilla yhteistyössä kirjastojen kanssa.

Jos perheen sisältä ja yhteiskunnasta välittyvä viesti henkii toivottomuutta, myös koulutusmotivaatio voi hiipua. (HS 10.12.2016 MPK).

Pisa-tuloksissa todetaan, että sekä alueelliset erot että perhetaustan vaikutus koulumenestykseen ovat lisääntyneet. [...] Yhteiskunnan pitää olla aloitteellisesti luomassa puitteet sille, että jokaisella lapsella olisi aidosti mahdollisuus harrastaa. (HS 12.12.2016 Mikkel Näkkäljärvi, puheenjohtaja, Demarinuoret MPK).

Valmentaja voisi kehottaa lapsia tekemään myös läksyt. [...] Poikien asenteessa koulunkäyntiin on parantamisen varaa ja siihen tulee kiinnittää urheilupiireissä paljon enemmän huomiota. [...] Monelle pienelle pojalle valmentaja on roolimalli, jonka opit ja neuvot muistaa vielä aikuisenakin vuosikymmeniä myöhemmin. (HS 14.12.2016 Antti Aarnio, liikunta- ja nuorisolautakunnan puheenjohtaja (sd), Espoo MPK).

Ristiriitainen teknologia

Teknologian käyttö ja ruutuaika olivat 2010-luvun Pisa-tutkimustulosten yhteydessä kirjoitusten kestoaihe, joka herätti paljon keskustelua puolesta ja vastaan. Osassa kirjoituksista tieto- ja viestintäteknologian käyttö nähtiin tärkeänä tulevaisuuden taitona, jota tulisi kouluissa harjoitella yhä enemmän, kun taas osassa lisääntyntä teknologian käyttöä esitettiin syyksi laskeneille Pisa-tuloksille. Tietotekniikasta tuli kolmen viimeisen Pisa-tutkimuksen aikana yhä suurempi osa peruskouluikäisten arkea esimerkiksi älypuhelimien ja tablet-laitteiden tulon myötä. Kirjoituksissa pohdittiin, kykeneekö koulu enää vastaamaan oppilaiden tarpeisiin vaikkapa tarpeeksi valinnaisuutta tarjoamalla. Teknologian perustaitojen hallitseminen on myös osa opetussuunnitelman tavoitteita, joissa korostetaan muun muassa sen vastuullista käyttöä ja siihen liittyviä eettisiä kysymyksiä.⁵³ Kirjoitusten perusteella taitotasoa voisi nostaa esimerkiksi aiheeseen liittyvällä opettajien täydennyskoulutuksella.

⁵² Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, *PISA 18 ensituloksia - Suomi parhaiden joukossa*.

⁵³ Opetushallitus 2014, *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*, 22.

Uudet Pisa-tulokset kertovat karua kieltä oppimistulosten romahtamisesta. [...] Yksi valinnaisuuden vähentämisen kärsijä on ollut tieto ja viestintäteknikka. [...] Tilannetta voitaisiin parantaa opettajien täydennyskoulutuksella, palauttamalla valinnaisuus peruskouluun ja parantamalla ylipäänsä teknisiä valmiuksia. (HS 5.12.2013 Milla Mikander, matematiikan opettaja, Helsinki MPK).

Tieto- ja viestintäteknologian puolestapuhujia suurempi joukko oli kirjoituksissa sen kyseenalaistajat. Monissa kirjoituksissa esitettiin, että yleistynyt teknologian käyttö on yhteydessä laskeneisiin tuloksiin eri tavoin. Syiksi nostettiin perustaitojen surkastuminen, pitkäjänteisen työskentelytaidon harjaantumattomuus viihteellisyyden jatkumossa ja tarkkaavaisuuden ongelmien kasvu. Kirjoituksissa nostetaan esille perustaidot, kuten lukeminen ja kirjoittaminen, joita opitaan parhaiten perinteisillä oppimateriaaleilla ja käsin tekemällä. Pitkäjänteisyyttä taas kehoitetaan harjoittamaan ruuduista irrottautumalla ja keskittymällä havainnoimaan ympäröivää todellisuutta. Jatkuva ärsyketulva koettiin myös haasteeksi tarkkaavaisuudelle ja huomion siirtämiseen opiskeltavaan asiaan. Kirjoituksissa nousi esille huoli siitä, että tieto- ja viestintäteknologia tuodaan yhä merkittävämmäksi osaksi opetusta, mikä myös kasvattaa entuudestaan jo liialliseksi koettua ruutu-aikaa. Keskustelu sopivasta ruutuajasta ja oppilaiden älylaitteiden käytöstä jatkuu yhä vilkkaana, sillä kouluikäisille ei ole yleistä virallista ruutu-aikasuositusta pienempien lasten tapaan. Suosituksen puuttuminen mainittiin myös Pisa-tutkimustuloksia käsittelevissä kirjoituksissa.

Ratkaisu löytyy todennäköisemmin työtavoista, jotka tukevat pitkäjänteisyyttä, keskittymiskykyä, mielikuvituksen monipuolisuutta ja aitoa toisten ihmisten kohtaamista. Erityisesti nuorempien oppilaiden tapauksessa toimiviksi keinoiksi ovat osoittautuneet perinteiset laadukkaat oppimateriaalit, käsin tekeminen ja välitön vuorovaikutus. Tekniikasta saa helpommin lisäarvoa kun perusasiat on jo opittu. (HS 5.12.2013 Timo Tossavainen, vieraskynä, matematiikan dosentti).

Välineestä ei saa tulla tärkeämpää kuin lopputuloksesta. (HS 29.12.2013 Jyrki Reinilä, historian ja yhteiskuntaopin lehtori, Helsinki).

Siviilissä nettikulttuurin vapautteen ja viihteellisyyteen tottuneet oppilaat alkavat vieroksua koulua, joka näennäisesti toimii ajastaan jäljessä, vaikka se todellisuudessa puolustaa kasvatus- ja opetuspsykologian hyväksi havaittuja periaatteita – sitä ihmissuhdetyötä, jota mikään tekninen laite ei voi korvata. (HS 13.12.2013 Matti Kääntönen historian ja yhteiskuntaopin lehtori (eläkkeellä), Tampere).

Pisa-kritiikki

Kritiikki Pisa-tutkimusta kohtaan jatkui erityisesti vuodesta 2013 eteenpäin lehtikirjoituksissa. Tutkimusta kritisoitiin erityisesti siitä, että se ei mittaa oikeanlaisia asioita ja kannustaa kilpailuun, jonka tausta-ajatuksena on taloudellinen kehitys. Pisa-tutkimuksen puutteina nähtiin esimerkiksi se, että tutkimus mittaa vain pientä osaa peruskoulussa opetettavista asioista ja jättää muun muassa

sosiaaliset taidot tutkimuksen ulkopuolelle. Kirjoituksissa alleviivataan sitä, että akateemisten taitojen karttuminen on vain murto-osa lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä.

Peruskritiikki on kuulunut, että Pisa mittaa vain osaa koulussa opittavista tiedoista ja taidoista tai jopa ihan väärää asioita. [...] ”Pisahan mittaa ensisijaisesti vain akateemista osaamista eikä ota huomioon esimerkiksi sosiaalista elämää, viihtymistä, motivaatiota tai kansalaistaitoja”, Rinne [Risto Rinne, Turun yliopisto] sanoo vertailun muista puutteista. (HS 5.12.2016).

Pisa-tutkimusta kritisoitiin kirjoituksissa siitä, että se luo tarpeetonta kilpailua maiden välille ja tuloksilla voi olla haitallisia vaikutuksia maiden koulutuspolitiikkaan. Osassa kirjoituksissa pohditaan sitä, tarvitaanko maiden välistä vertailua vai olisiko tarkoituksenmukaisempaa keskustella siitä, mitä taitoja esimerkiksi suomalainen yhteiskunta haluaa perusopetuksellaan opettaa kärkisijojen tavoittelun sijaan. Tutkimustulokset ovat vauhdittaneet monissa maissa suuria koulutuspoliittisia päätöksiä, joiden taustalla on ollut toive oppimistason noususta. Esimerkiksi Kiinan Shanghain osallistuminen Pisa-tutkimukseen omana talousalueenaan saa kritiikkiä, sillä vauras ja koulutukseen panostava kaupunki ei kuvasta koko Kiinaa. Osa maista on käynyt tutustumassa menestyjämaiden koulutusjärjestelmiin paikan päällä, kuten esimerkiksi Suomessa on käynyt suuri määrä vierailijoita. Toisilta oppiminen ei kuitenkaan ole välttämättä vastavuoroista kilpailuasetelman vuoksi, kuten käy ilmi eräästä Etelä-Korean Pisa-menestystä tutkivasta reportaasista. Toimittajilta evättiin pääsy peruskouluihin ja yksityisiin kouluihin (hagwon), sillä paikalliset eivät halunneet vierailijoita suomalaisten Pisa-menestysmaineen vuoksi.

Eteläkorealaisessa kulttuurissa on tärkeää menestyminen. (HS 5.12.2016).

Pisasta on tullut urheilukilpailu, jota seurataan kuin olympialaisia. Kansakunnat jännittävät, miten tuossa rikkaiden maiden kerhon OECD:n järjestämässä kisassa menestyään. [...] Samanlaisiin johtopäätöksiin on päädytty monissa muissakin maissa. Tehdään radikaaleja uudistuksia, joiden avulla yritetään korjata koulutus kertaheitolla. [...] Tutkijat ovat esittäneet huolensa siitä, mitä tapahtuu, jos koulutuspolitiikkaa ohjaavat OECD:n arviointijärjestelmät, joissa taloudellinen kehitys on itsestään selvänä taustaoletuksena. (HS 12.12.2016 Hannu L. T. Heikkinen, professori, koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, Visiting Professor, Monash University Melbourne, Australia).

5 Johtopäätökset ja tutkimuksen luotettavuus

Pisa on OECD-maiden kansainvälinen arviointiohjelma, joka mittaa kolmen vuoden välein osallistujamaiden 15-vuotiaiden oppilaiden osaamista matematiikassa, luonnontieteissä ja lukutaidossa. Tutkimus tuottaa tietoa maiden koulutusjärjestelmien tilasta ja oppilaiden osaamisesta. Suomi on osallistunut jokaiseen Pisa-tutkimukseen vuodesta 2000 alkaen ja suomalaisnuoret ovat saaneet huipputasoa tuloksia kansainvälisessä vertailussa. Menestys Pisa-tutkimuksessa on tuonut Suomelle kansainvälisen maineen koulutuksen mallimaana, ja koulutusviennistä on liiketoimintaa. Vaikka suomalaisnuoret menestyvät yhä hyvin tutkimuksessa, tulosten trendi on laskusuunnassa, ja tuloksista voidaan havaita oppimistason lasku.

Pisa-tutkimustulokset ovat olleet keskeinen keskustelunaihe Helsingin Sanomissa tulosten julkaisuvuosina 2001–2019. Tulosten yhteydessä kirjoituksissa on nostettu esille Suomen koulutusjärjestelmän vahvuuksia ja haasteita. Suomi saavutti Pisa-tutkimuksessa huipputulokset vuosina 2000, 2003 ja 2006 ja ne herättivät aluksi lehtikirjoituksissa positiivista huomiota. Vuonna 2009 tulokset olivat yhä korkealla tasolla, eikä merkittävää notkahdusta ollut vielä havaittavissa. Opettajat, opettajankoulutus, opetusmenetelmät ja Suomen peruskoulujärjestelmä nostettiin hyvien tulosten taustalla oleviksi tekijöiksi. Lehtikirjoituksissa kiinnitettiin huomiota myös suomalaisten opettajien arvostukseen ja autonomiaan opetuksen suhteen. Koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen, sukupuolten väliset erot lukutaidossa, huippuosajien määrän vähyys ja koulun suhtautuminen lahjakkaisiin oppilaisiin herättivät keskustelua. Kirjoituksissa kyseenalaistettiin Pisa-tutkimus sen merkittävyyden ja luotettavuuden näkökulmasta, ja koulutusleikkaukset herättivät kritiikkiä.

Vuonna 2013 Suomen tulokset Pisa-tutkimuksessa kääntyivät laskuun ja sama suhdanne jatkui vuosien 2015 ja 2019 tutkimuksissa. Oppimistulosten lasku herätti laajaa huolta lehtikirjoituksissa. Vaikka Suomen osaaminen oli yhä korkeatasoista, huomio kiinnittyi erityisesti tulosten heikentymiseen ja niiden taustatekijöihin. Syitä tulosten laskulle olivat kirjoitusten mukaan peruskouluun ja oppimiseen liittyvät tekijät, koulutusleikkaukset ja yhteiskunnan muuttuneet arvot. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden yliotos nostettiin myös esille vuoden 2012 Pisa-tutkimustulosten yhteydessä tuloksia selittävänä tekijänä, mutta aihe jäi tulosten laskun jatkuessa seuraavana tutkimusvuonna. Kirjoituksissa esiteltiin useampia kehitysehdotuksia oppimistulosten parantamiseksi. Näitä olivat erilaisten oppilaiden lähtötasojen huomioiminen, opiskelumotivaation tukeminen, koulutuksen resurssien lisääminen ja perustaitojen vahvistaminen. Teknologian käyttö ja

ruutuaika olivat kirjoituksissa ristiriitaisia aiheita osan pitäessä niitä syinä oppimistulosten laskulle. Pisa-tutkimusta kritisoitiin myös kirjoituksissa siitä, että se mittaa vain pientä osaa perusopetuksessa opetettavista asioista ja luo tarpeetonta kilpailua maiden välille.

Tarkastelen vielä lyhyesti tutkimukseni luotettavuuteen liittyviä seikkoja. Tutkimukseni aineisto koostuu keräämistäni Helsingin Sanomien painetuista ja digitaalisessa muodossa olevista kirjoituksista. Olen analysoinut aineistoni muodostamalla toistuvista aiheista teemat, jotka ovat nousseet esiin juuri tämän tutkimuksen aineistosta. Koska tutkimukseni käsittelee Pisa-tutkimusaiheista lehtikirjoittelua tulosten julkaisun yhteydessä, olen jättänyt tutkimukseni ulkopuolelle kaikki muut kirjoitukset, jotka käsittelevät yleisesti perusopetuksen tilaa tai ovat tekemäni aikarajauksen ulkopuolella. Pyrin tutkimuksessani luomaan oikeudenmukaisen kuvan historiallisista tapahtumista⁵⁴ ja oma luokanopettajan ammattini tai kokemukseni eivät ole vaikuttaneet tutkimuksen toteuttamiseen. Käytin tutkimuksessani vain luotettavia lähteitä, mutta Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n tuottaman tiedon käyttöä pohdin pitkään sen ajaessa ensisijaisesti oman ammattikuntansa etua. Olen tutkimusta tehdessäni noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä.

⁵⁴ Kalela 2015, 60.

Lähteet ja kirjallisuus

I Lehdistö

Helsingin Sanomat (HS)

Painetut lähteet

5.–6.12.2001, 10.12.2001, 13.12.2001, 20.12.2001, 27.12.2001

7.–14.12.2004, 24. 12.2004

30.11.2007, 1.– 2.12.2007, 5.–6.12.2007, 10.12.2007, 12.12.2007, 14.12.2007,

16.12.2007, 20.12.2007, 22.–23.12.2007, 28.12.2007, 31.12.2007

8.– 12.12.2010, 14.12.2010, 18.– 20.12.2010

Digitaaliset lähteet

3.–15.12.2013, 22.12.2013, 28.12.2013, 29.12.2013

5.12.2016, 7.–14.12.2016, 23.12.2016, 31.12.2016

2. 12.2019, 4.12.2019, 6.12.2019, 8.12.2019, 22.12.2019

II Tutkimuskirjallisuus

Andersson, Leif, Arffman, Inga, Kupari, Pekka, Nissinen, Kari, Puhakka, Eija, Vettenranta, Jouni, Välijärvi, Jouni, *Pisa 2012 Ensituloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:20.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75271/PISA12_esite.pdf?sequence=2&isAllowed=y Luettu 1.10.2023.

Arffman, Inga, Harju-Luukkainen, Heidi, Kupari, Pekka, Nissinen, Kari, Puhakka, Eija, Reinikainen, Pasi, Sulkunen, Sari, Välijärvi, Jouni, *PISA 2009 Ensituloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:21.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75514/okm21.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 30.9.2023.

Aroлууoma, Irma, ”*Tunnilla ei tympäse*” : *LUMA-talkoot opetuskäytänteiden muuttajina 1996 – 1999*.

Jyväskylän yliopisto, 2023. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/85157#> Luettu 1.10.2023.

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 1998/986. Annettu Helsingissä 14.12.1998.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980986> Luettu 1.10.2023.

Harju-Luukkainen, Heidi, Nissinen, Kari, Sulkunen, Sari, Suni, Minna & Vettenranta, Jouni, *Avaimet osaamiseen ja tulevaisuuteen – Selvitys maahanmuuttajataustaisten nuorten osaamisesta ja siihen liittyvistä taustatekijöistä PISA 2012 -tutkimuksessa*. 2014.

<https://ktl.jyu.fi/fi/julkaisut/julkaisuluettelo-1/julkaisujen-sivut/2014/D110.pdf> Luettu 7.10.2023

Helsingin Sanomat, *Oppilaiden heikko lukutaito näkyy jo koulujen arjessa: ”Oppilaat kysyvät tavallisten sanojen merkitystä”*. 12.1.2022. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000008515893.html>

Luettu 7.10.2023.

Julkisen sanan neuvosto, *Journalistin ohjeet*. 2014. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/> Luettu 3.9.2023.

Jyväskylän yliopisto, *PISA 2022*. 31.3.2022. <https://ktl.jyu.fi/fi/pisa/pisa2022> Luettu 3.9.2023.

Jyväskylän yliopisto, *TIMSS - Kansainvälinen matematiikan ja luonnontieteiden osaamisen*

arviointitutkimus. 25.4.2023. <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/timss> Luettu 4.10.2023.

Kalela, Jorma, *Historiantutkimus ja historia*. 2015. Helsinki: Gaudeamus. 2. painos. E-kirja.

Kupari, Pekka, Linnakylä, Pirjo, Malin, Antero, Puhakka, Eija, Reinikainen, Pasi & Välijärvi, Jouni, *Suomen tulevaisuuden osaajat: 15-vuotiaiden nuorten lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen kansainvälisessä vertailussa: PISA 2000 -tutkimuksen ensituloksia*. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. 2001. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50465/951-39-1128-4.pdf?sequence=1> Luettu 12.7.2023.

Kupari, Pekka, Välijärvi, Jouni, *Osaaminen kestäväällä pohjalla – PISA 2003 Suomessa*. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. 2005. <https://ktl.jyu.fi/vanhat/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2005/d072> Luettu 30.9.2023.

MediaAuditFinland, *KMT 2022 lehtien lukijamäärät*. 1.11.2022. <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2022/11/KMT-2022-lukijamaarat-liite.pdf> Luettu 5.9.2023.

OECD, *Germany's PISA Shock – The Programme for International Student Assessment (PISA) helped guide Germany's government with key education reforms*. <https://www.oecd.org/about/impact/germany-pisa-shock.htm> Luettu 2.9.2023.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, *Koulutusleikkaukset*. <https://www.oaj.fi/politiikassa/koulutusleikkaukset/> Luettu 4.10.2023.

Opetushallitus, *Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kaksivuotisen-esiopetuksen-kokeilu-0> Luettu 8.10.2023.

Opetushallitus, *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf Luettu 2.9.2023.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, *Huipulla pudotuksesta huolimatta – Pisa 2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/pisa15fi.pdf?sequence=2&isAllowed=y> Luettu 7.10.2023.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, *PISA 18 ensituloksia - Suomi parhaiden joukossa*. 2019.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161919/PISA%2018%20ensituloksia%20esite.pdf> Luettu 2.9.2023.

Opetusministeriö, *PISA 2006 - Ensituloksia*.

<https://okm.fi/documents/1410845/4085481/PISA+2006+ensituloksia+kooste/86f9e6a1-3105-4d3c-ba0a-9869220e1e80/PISA+2006+ensituloksia+kooste.pdf?t=1486479049000>

Luettu 30.9.2023.

Perusopetuslaki 628/1998. Annettu Helsingissä 21.6.1998.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> Luettu 7.10.2023.

Pietilä, Jyrki, *Kirjoitus, juttu, tekstielementti: suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyypin kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771-2000*. Jyväskylän yliopisto, 2008.

<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/19405?locale-attribute=fi> Luettu 23.9.2023.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi, 2018.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.

https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf Luettu 5.10.2023.

Uutismedian liitto, *Sanomalehdet yleissivistyksen kannalta tärkein media*. 11.12.2017.

<https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/sanomalehdet-yleissivistyksen-kannalta-tarkein-media/>

Luettu 26.9.2023.

Uutismedian liitto, *Sanomalehdet tavoittavat miltei kaikki suomalaiset*. 22.9.2023.

<https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/sanomalehdet-tavoittavat-miltei-kaikki-suomalaiset/>

Luettu 26.9.2023.

Valtioneuvosto, *Vahva ja välittävä Suomi - Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*.

Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 2.9.2023.

Yleisradio, *KRP selvittää Tatu Vanhasen lausuntoja*. 12.8.2004. <https://yle.fi/a/3-5160929>

Luettu 4.10.2023.

Yleisradio, *Jokelan koulusurmat herättivät keskustelua nuorista, ääri-ideologioista ja aseista*. 06.11.2017.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/11/06/jokelan-koulusurmat-herattivat-keskustelua-nuorista-aari-ideologioista-ja> Luettu 3.10.2023.

Aiempi tutkimus

Hyökki, Riina Elviira, *International Solutions to National Problems: German teachers' perceptions of the PISA 2000 study*. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, 2018. Poliittinen historia.

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/a1dceeff-0a5d-4d2d-9734-e3ecda75ec5a/content> Luettu 20.9.2023.

Lounela, Kirsi, *Finnish Lessons or Fairy Tales? Finnish Education Policies Reform in The British Printed Media Education Reform Discussion in 2015-2020*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Intercultural Communication-maisteriohjelma. Jyväskylä, 2022.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/81884/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202206203493.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 22.9.2023.

Rautalin, Marjaana, *PISA and the criticism of Finnish education: justifications used in the national media debate*. Tampere, 2018. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104621/PISA_and_the_criticism_of_%20Finnish_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luettu 22.9.2023.

Saari, Nina, *Suomalainen ihme: Pisa-tutkimus pohjoismaisessa lehdistössä 2004-2005*.

Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto, poliittinen historia. Turku, 2006.